

République du Sénégal

Ministère de l'Education nationale

Taro

CE1

Deftere galle

Pulaar

Édition 2019
Réimpression 2020

Avis de droit d’auteur : ©2016-2021 projet Sénégal Lecture Pour Tous pour l’Agence des États-Unis pour le développement international (USAID), contrat USAID n° AID-OAA-I-14-00055/AID-685-TO-16-00003, géré par Chemonics International. Tous droits réservés. Cette aide provient du peuple américain et est financée conjointement par l'USAID et le gouvernement du Sénégal.

Ce travail est disponible sous la licence Creative Commons Attribution 4.0 IGO licence (CC BY 4.0 IGO) <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/igo>. Sous cette licence, il est accordé le droit de copier, de distribuer, de diffuser et d’adapter ce travail y compris à des fins commerciales selon les conditions énoncées de la licence CC BY.

AVANT-PROPOS

Le présent *Livret de maison*, destiné principalement à l'élève du Cours Élémentaire 1ère année (CE1), est conçu dans le cadre du programme Lecture Pour Tous du Ministère de l'Éducation nationale (MEN) du Sénégal avec l'accompagnement de l'Agence des États-Unis pour le Développement International (USAID). Il trouve sa justification dans les résultats intermédiaires du Programme d'Amélioration de la Qualité, de l'Équité et de la Transparence (PAQUET), attendus en matière d'amélioration des performances scolaires dans les disciplines fondamentales telles que la lecture.

Élaboré en langue nationale et dans une perspective d'un soutien pédagogique, ce *Livret de maison* accompagne la mise en œuvre des enseignements/apprentissages en lecture initiale.

De par la déclinaison, la formulation et la structuration de ses contenus, le *Livret de maison* constitue un outil pédagogique qui permet, après les apprentissages en classe, d'accompagner l'élève pour un travail de remédiation et de renforcement à domicile.

Dans le *Livret de maison*, on retrouve :

- des exercices pour renforcer le vocabulaire ;
- des leçons pour renforcer la lecture fluide et la compréhension avec des textes développés sur la base des thèmes du CEB ;
- des activités de production d'écrits.

En résumé, le *Livret de maison* constitue un outil d'accompagnement et de soutien scolaire durant tout le processus d'apprentissage de la lecture au CE1 avec un ancrage communautaire.

LOOWDI DEFTERE NDEE

Ndeke yoo Laamɗo janngaani !	6
Dental woni doole	9
Ngesa Neene Nafi.....	12
Feeto enndepanndaas	15
Janngude ngam firtude janngo	18
Kikiide awo	21
Finaal kup meer	24
Siñcaan Bojel sumii	27
Janngude e nder lekkol laaɓɗo	30
Doktoor mawɗo	33
Hol ko woni mboros ?	36
Ñakku to dingiral wuro too	39
Lorgol ledde	42
Dofto-den ko fof'en ndenndi	45
Cehilaagal	48
Potagol ngol.....	51
Ñalawma coftal balli.....	54
Pundegol lekkolaaji.....	57
Fotde elew e nder lekkol	60
Soodaade juude mum haa laaba	63
Hakkeji nedɗo jeyaado e leydi.....	66
Wuurde e jam	69
Toppitaade rafaabe bee	72
Kabaruuji	75
Hol no ndeentorto-den e enternet.....	78

Ndeke yoo Laamdo janngaani !

Mbaroodi woniino laamdo to Ndummbelaan. Laamdo mbo fof'en kuli. Wadi ñalaande, helifaaɓe bee kawri, ɓe mbii kala mbo waawaa janngude ko jaltinteedo wuro ngoo. Mbaroodi wi'i yaafotaako hay juumre wootere, no nde waawi tokyirde fof. Kulle ladde dee ngoni e reggondirde, na ngara na njannga binndande dee no haanirta nii. Hannde noon ko Fowru yontaa. Mbaroodi noddii ndu, o totti ndu telefon portaabal, wi'i yo o janngu ko winndaa heen koo.

Fowru faayi, sabu ko o dogatnoodo jande. Ndu waawaa janngude hay daande wootere. Ndu woni e siññude, endu **yaafnoo** Mbaroodi. Mbaroodi salii, ndi riiwi ndu e Ndummbelaan. Fowru hersi, turi hoyɗude tan, ndu woni e miijaade maa ndu yobtoyo do rewaa fof. Ndeen jamma arii, Fowru yahi to Bojel, ina naworani dum pañe haa wi'i tep karot e salaad. Bojel rokki dum miijo, wi'i dum so godngol wadii, yo o wii Mbaroodi, yo o ado janngude. Bojel na anndi Mbaroodi yi'ataa binndi.

Hitaande ndee gasi, Mbaroodi nodditi kadi batu. Fowru ari ina mojii nguru mbeewa, o naati e batu hee. Mbaroodi totti kadi Njambala telefon portaabal tan, Fowru ummii too, wi'i : « Hade goddo fof janngude, yo Mbaroodi ado. » Fof'en njabi ko Fowru wi'i koo. Mbaroodi dañi kaawis, woni e **njuurde**. Kulle ladde dee fof taarii mo, mbi'i mo : « Jooni noon janngu ! » Ndeke o waawaa tarde hay konngol gootol. Ko doon o libaa, o natti wonde laamdo.

Kulle ladde dee mbi'i jooni maa ɓe mah lekkol, fof'en na njannga heen. Oon sahaa maa kulle dee fof mbaaw janngude.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

reento	tampere	yid	waandu	janngu
penaltii	futbal	lollu	bal	wuro
hedo	galle	alaa	tali	laabal
leydi	njeenaari	tuut	hade	wallude
laawol	ñalaande	faawee	junngo	haala

2. Mi tara winndannde ndee daande dow, laabi didi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje :

yaafnoo : woni yo o accane hakke e juumre nde o wadi ;

ɲuurde : woni no rawaandu heborndu ɲatde wadata nii e daande mum, sabu fitina.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haannde ndee.

Ekkorde :

1. Rawaandu so sekii, wonata ko e _____.
2. Elew tarduɗo oo nana _____ musee mum.
3. Mbaalu foti ko meende, kono fotaani _____.
4. Tooɗo oo nana _____ e yeeso laamɗo.

- suurde
- ɲuurde
- yaafnoo

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dii e kayee am.

1. Mbaroodi daaniindi fotaani nuurde.
2. Tooñaado oo nana yaafnoo tooñdo oo.
3. Gertogal fotaani joggude, foti ko nuurde.
4. Be'i e baali nganndiraa tan ko nuurde.
5. Gujjo oo uddit galle tan, ngaari ndii woni e nuurde.
6. Suka oo nana yaafnoo yummum e baaba mum ñande juulde.

Paamgol konngi

E kala naamnal, mi suboo jaabawol peewngol ngol, mi winnda ngol e kayee am.

1. Hol ko mawdo Ndummbelaan adii fof lelnude e wuro hee ?
 - a) mahde lekkol keso.
 - b) yaltinde Fowru wuro ngoo.
 - c) mo waawaa janngude fof yo o yaltine wuro ngoo.
2. Hol ko Mbaroodi totti Fowru yo ndu janngu ?
 - a) deftere
 - b) telefon portaabal
 - c) kayee
3. Hol ko wadi haa Fowru faayi ?
 - a) O hul Mbaroodi.
 - b) O waawaa huutoraade telefon oo.
 - c) O waawaa janngude.

Paamgol winndannde ndee

Haalde ko mijii-mi

Mi janngat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne dee e kayee am.

Naamnal 1 : Hol wonbe e winndannde hee ?

Naamnal 2 : Mbele Fowru ina waawi janngude ?

Naamnal 3 : Hol mijjo Bojel rokki Fowru ?

Naamnal 4 : Hol ko wattindii hebtaade Mbaroodi ?

So mi gasnii, mi muɓba gite, mi mijjoo, mi haalana ballidiido am oo no baawdo tarde wa'ata.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi nayi cellufi, tawa mido huutorii poofirde kaande dee. E diin konngi, mi siimta, e mijjo am, no Mbaroodi foti wafde, caggal nde laamu mum libaa ndee sabu waasde dum waawde janngude.

Dental woni doole

Kulle ladde dee meedii hawrude, be mbi'i ebe njannga fannuuji golle. Colel Baagaa adii be jannginde no hudo sañirtee. O fottitini hudo, o holli be no sabbundu yoodndu feewnirtee. Caggal duum, Njombolo (Njambala) ari wi'i be : « Mi jannginat on no mbaɗirat-mi nii geese.» O sañi suudu yoodndu no feewi. Kulle dee njanngii no sañirtee haa diggini. Be mbaawii feewnude mbiforkon njoodkon, tawa ko gaaraaji cañdaadi e looci pittirdi. **Muumanteeji** godɗi dii ne, be njannginaama fannuuji golle godɗi.

Jooni ko Ñiiwa foti jannginde be. O wi'i maa o njanngin be no huunde jaggirtee e hakkille, waasa yejjiteede. Kono o wi'i hade ndeen, ko maa be mbaɗɗa tawo kawgel. Be peesoto, be yeewa burɗo **nisde**. Kulle dee kaawaa, sabu ebe nganndi Ñiiwa ko ko mawni tee kadi ina ñisi no feewi. Doon tan be ngaddi peesirgal, be pawu. Nde be njidnoo nawde raay, Heende, Mbaroodi, Sammunnde, Fowru, Lella, Njombolo, Wojere e Jaawngal njoodii e heen sengo wooto. Ñiiwa gabbu e sengo wodngo ngoo, o buri be nisde. Kulle dee noddii ballal. Njambala, Waandu, Foondur, Mboddi, Nooroo e Cewngu ngari gabbu e sara maɓɓe. Noon tan, sengo ngo kulle dee njoodii ngoo wadi wap fa'i les, Ñiiwa tonjinii dow. O anndi o yanii. Kulle ladde godde dee luuki, be mbeltii ! Ko doon noon gooto kala anndi ko dental woni doole.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

pañe	jumre	winndannde	siññude	hulde
fewjande	rewde	laaroyde	janngude	mbaadi
ado	wooñ	fortude	karoot	mawdo
nehde	arde	nokku	resndude	tunwinde
dental	sahaa	hodande	welde	toppitaade

2. Mi tara winndannde ndee daande dow, laabi didi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi jumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje :

muumanteeji : woni kulle de kaalataa no neddo nii ;

nisde : woni teddude no feewi, sadde yettude faade dow.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haannde ndee.

Ekkorde :

1. Waare ledde buri _____ e waare hudu
yoorko.

- disde
- nisde
- hisde

2. Hay be'i e baali ko e _____ njeyaa.

- muumaaji
- moomaneeji
- muumanteeji

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dīi, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dīi e kayee am.

1. Muumanteeji keewdi ina nafa aadee e nder nguurndam mum.
2. Yimbe e muumanteeji fof ko gootum.
3. Kiloo gawri buri kiloo leydi nise.
4. Ladde Ñokolo Kooba ndee na heewi muumanteeji.
5. Oto dogoowo e tali fotaani nise no feewi.
6. Muumanteeji dīi mbinndii deftere.

Paamgol konngi

Mi waanjitoo konngi dīi e kayee am, mi seernda kelme dee haa konngi dīi peewa.

1. Njomboljannginiikuuledeenosañirtee.
2. Ñiiwanayidiyokawgelwade.
3. Biforgelcañangelenayoodi.
4. Kulleladdedeendañiwunesabudentalmajje.

Paamgol winndannde ndee

Haalde ko miijii-mi

Mi janngat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne dee e kayee am.

Naamnal 1: Hol kulle ladde ngoni e winndannde hee ?

Naamnal 2 : Hol ko Colel Baagaa janngini kulle dee ?

Naamnal 3 : Hol ko Ñiiwa janngini kulle dee ?

Naamnal 4 : Hol sardi Ñiiwa lelni hade mum jannginde kulle dee ?

So mi gasnii, mi muɓɓa gite, mi miijoo, mi haalana ballidiido am oo no Colel Baagaa jannginiri kulle dee cañu.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi nayi celludi, tawa mido huutorii poofirde kaande dee. E diin konngi, mi hollira heen, e miijo am, no Ñiiwa wadata haa janngina kulle ladde dee.

Ngesa Neene Nafi

Neene Nafi woni mawnum neene am. Omo jogii ngesa gawri too to Oogo. Hakkunde Oogo e Wuro Soogi maa won hedde kilomeetuuji sappo. Jonte didi ko adii nde demgol fuddotoo, o rafaa. Afo makko gorko bi'eteedo Moodi oo, ko oon yettiti golle dee.

Ngesa gawri baa noon, eba yaaji. So Neene Nafi wallaaka, maa hudo fud heen haa heewa. Tee ndeen noon, o heewataa ko o soñi.

Wadi subaka gooto, baaba am noddi min, miin e miñ am gorko, e dendiibe am dido. O wi'i yo min njah min mballoyaa Moodi e ngesa hee, tawde Neene Nafi ko **dafaado**. Doon tan min yetti gooto kala jalo mum, min pa'i e golle hee. Min ngoni e demal hee hakke jonte didi. Nde golle dee ngari e gasde ndee, ko ndeen Neene Nafi fuddii **samorde**.

Wadi ñalaande, ko weli betti min. Min ndaw tan, Neene Nafi ari tawi min e galle hee. O wi'i min : « Ee bikkon am, mi samorii. Mi yi'ii golle moyye de mbañan-don kam dee. On kollirii tiidnaare mon e ndema kaa. So wonaano onon bee, ndunngu am welataa. Mi yettii on.»

Minen ne, min mbi'i mo : « Aan ko a Neene amen. Wallude ma e toppitaade ma, ko duum waddii min, tee emin mbeltoo heen no feewi. Banndiraabe nanngondirat. Ko duum nafata en.»

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

golle	peesirgal	nisde	juumre	kulle
siñña	ndekete	kawgel	ado	sammunde
biforgel	ristaade	miijo	sabbundu	rewi
saami	godfo	keliifa	wojere	haawaa
wune	nuur	sara	fowru	jamma

2. Mi tara winndannde ndee daande dow, laabi didi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje:

dafaado : woni mo sellaani, gondudo e rafi cellal ;

samorde : woni fudfaade dañde jam wonande mo sellaano.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haannde ndee.

Ekkorde :

1. Ko heewde ndiyam addani baagal ngal _____.
2. O yar ledde makko tan, o fuddii _____ no moyyi.
3. So noddudo batu tardii foti ko _____ hade mum yettude konngol.
4. Oo suka _____ wondi ko e came.

- dafaado
- yaafnoo
- samorde
- nisde

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dii e kayee am.

1. Haa jooni dafaado oo suwaa wadtude dawde tawo.
2. Tobo tobaani, durngol fuddiima samorde.
3. Toppito-dee wicitaaji dafaado mon oo.
4. Dafaado haa tampi oo fettoyii bal.
5. Buubol ngol woni ko e samorde jooni.
6. Omo softi no feewi sabu ko dafaado.

Paamgol konngi

1. Mi waanjitoo haatumeere ndee e kayee am.
2. Mi janngitoo winndannde ndee, mi timmitinira haatumeere ndee kelme gittaade e winndannde hee.

golle	demal
innde wuro	
demeteedum	
innde neddo	
kuutorgal	

Paamgol winndannde ndee

Haalde ko miijii-mi

Mi janngat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne dee e kayee am.

Naamnal 1 : Hol mo woni dafaado, e winndannde hee ?

Naamnal 2 : Hol ko woni golle makko ?

Naamnal 3 : Mbele kanko, omo jogii biddo ?

Naamnal 4 : Hol ko sukaabe bee mbaadi nde o rafaa ndee ?

So mi gasnii, mi muɓba gite, mi miijoo, mi haalana ballidiido am oo ko njii-mi so sukaabe bee ngonii e liggoraade kuutorde mumen dee.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi nayi celludi, tawa mido huutorii poofirde kaande dee. E diin konngi, mi siimta heen, e miijo am, ko Neene Nafi fa'i wadoyde so o samorii.

Winndannde 4

Feeto enndepanndaas

Hitaande kala, leydi Senegaal mawninat ñalaande jeytagol hoore mum. 'Dum wadata ko ñande nayi lewru awril fof. Defileee mawdo oo wadatee ko Ndakaaru, to leegal Kolobaan. Ñande heen, larme oo, sukaabe bee e ko heewi e yimbe renndo ngoo maa ngar maajde toon.

Saanga waktu jeetabo subaka, ko ndeen Goorneer oo, halifaabe soldateebe bee, minister'en bee, e dipiteeji dñi e hobbe leydi bee fof pudñii arde. Dadiibe bee na **kartoo** yeeboobe bee. Hay gooto yidaa haalteneede ngoo doo **yeengo**. Saanga waktu sappabo, Persidaa yottii, o takkani won e ardiibe larme bee medayuuji. Defileee oo fudñii. Heewbe maaji njawti.

Yimbe tinaani maataani tan, haa luukaali pa'i dow. Defilee oo dartii. Yeeboobe bee kawji, naatnaattondiri. Wonnoobe bee e tirbin hee fof ngummii ndarii. Reenoobe Persidaa bee taarii mo. 'Booytaani tan, yimbe coynii neddo gooto boorniido ko nanndi e araaraay leydi ndii, ummii too e nder dental hee. Omo heñoo no moyyi, omo fa'i e Persidaa oo. Dadiibe bee paltii mo. Waaji oo noon ina luuka tan, omo wi'a : « Persidaa ! Persidaa ! ».

Noon tan, Persidaa yowi junngo, wi'i yo o woppe o ara. Nde o yottii ndee, Persidaa jippi e tirbin hee, salmini mo, haaldi e makko. Waaji oo weltii. Dadiibe bee dofti mo, o yalti. 'Berde yimbe bee ndeeyti. Defilee oo bamti. Gede dee njirwi no feewi. Nde yeengo ngoo yahi haa wonoyi kadi waktu, dum gasi. Defilee oo welii no feewi, fof yoodii. Gooto kala hooti galle mum, ina weltii.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

nanngondiral	suka	ballal	yotto	jaar
ɲabbude	nafde	dental	wadan	peesaade
didi	heende	subaka	golle	gasde
noddude	jillondiral	ledfal	jalo	muumante
afo	remande	yontere	sanngalde	heblo

2. Mi tara winndannde ndee daande dow, laabi didi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje :

kartoo : woni kada yimbe wafde ko haanaani ;

yeengo : woni kewu mawdo, jirwudo, hono no yanngge nii.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haannde ndee.

Ekkorde :

1. Museeji dii nana _____ elewaaji gullooji dii.

- dartoo
- lartoo
- kartoo

2. Finaal ekipaaji futbol Senegaal ko _____ mawngo.

- yeewngo
- sewngo
- yeengo

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dii e kayee am.

1. Aynaabe nana kartoo na'i woto di naatde e gese.
2. Gertoode nana kartoo cukalon woto kosam rufde.
3. Alaa yeengo burngo dewgal Sammba welde.
4. Yeengo welii no feewi haa heewbe ngaraani.

Paamgol konngi

Mi jannga winndannde ndee, mi waanjitoo konngi dii e kayee am, mi timminira di kelme kaande dee.

1. Nde waaji oo ummii to dental too, dadiibe bee _____ mo.
2. Persidaa oo, yimbe na taarii dum, ebe dum _____ mbele be kisna dum.
3. Nde defilee oo yawti ndee, dum _____ no feewi.
4. Yeengo ngoo wadi ko to _____.

Paamgol winndannde ndee

Tottirde jaabawuujj peeñdi e winndannde ndee

Mi janngat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne dee e kayee am.

Naamnal : Hol be dadiibe bee ndeeni ?

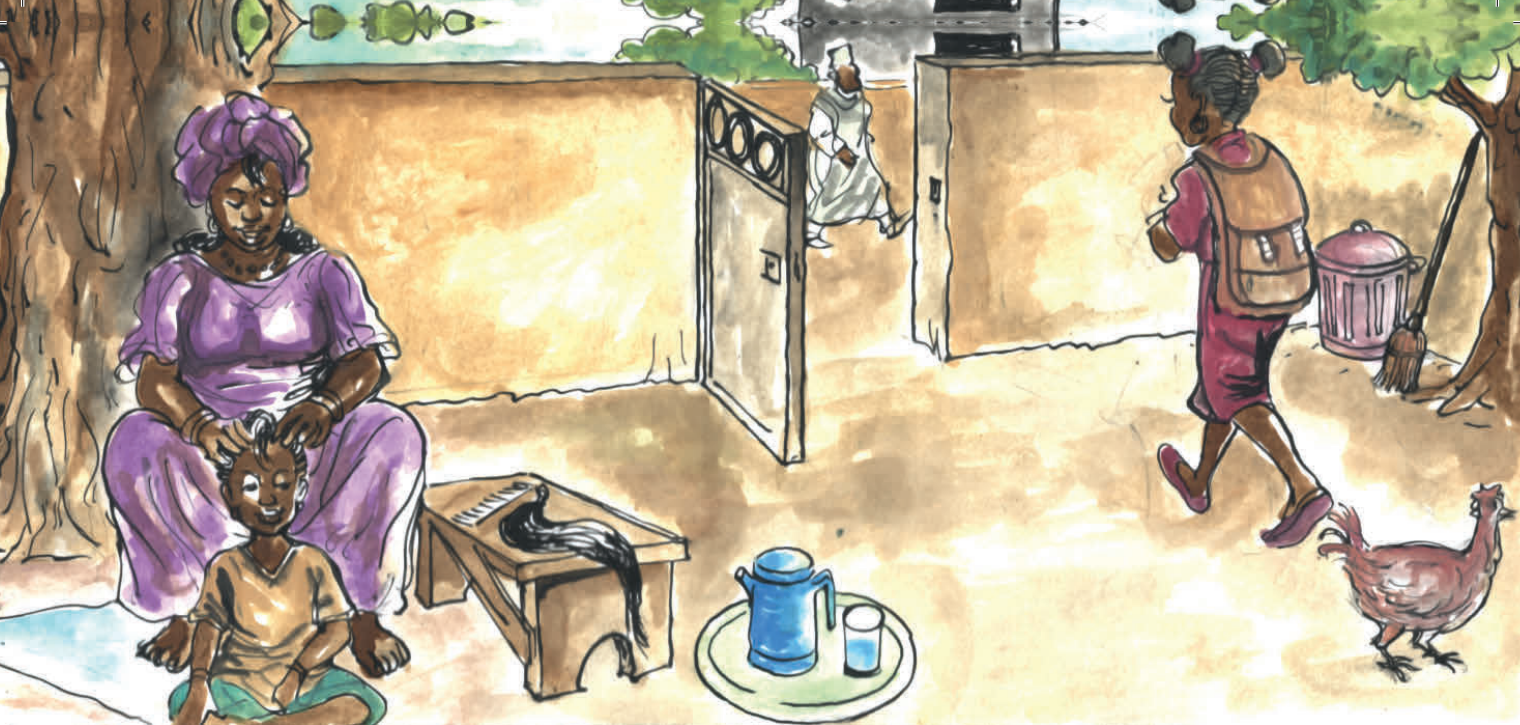
Naamnal 2 : Hol ko wadi haa yeeboobe be naatnaattondiri ?

Naamnal 3 : Hol do waaji oo ummorii ?

Naamnal 4 : Hol nde defilee oo gasi ?

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi jeegoom celludi, tawa mido huutorii poofirde kaande dee. E diin konngi, mi siimta heen yeengo wodngo ngo Hooreejo Leydi oo tawtoraa.

Janngude ngam firtude janngo

Aysata ko naatɗo lekkol kam e sukaabe rewbe wodɓe ɓe o jiidi wuro. Hikka, omo e kalaas joyaɓo oo. Kanko, omo jabi janngude, sabu o yidaa waade no won e giy'iraabe makko wonɓe e wuro ngoo nii. 'Bee doo ngaccii janɗe ngam walloyde jinnaabe mu'en e golleeji galle, beya ko ngam dewgal.

E nder galle hee ne, fof'en na nganndiri Aysata nehdi mum e **yankinaare** mum. Omo **tini** jinnaabe mum ɓee, e mawɓe mum, e hoddiibe mum ɓee fof.

Wadi ñalaande wootere, baaba makko wi'i o rokkirat Aysata dewgal, sabu omo sikki wonde lekkol debbo jeyaa dum. O goonɗini ko debbo yaawat reseede, daña bibbe.

Ko duum wadi o yidi rokkude Aysata dendum gooto, bi'eteedo Moodi, biy gorgol mum. Nde o nani dum ndee, Aysata wi'i jinnaabe mum : « On meedaa haalde, paw-mi heen konngol. Kono hannde, maa mi anndin on wonde mi yidaa accude janɗe am mi resee. »

O woni e woyde, o haalanoyi kaaw makko. Oon ari tawi ɓe, wi'i ɓe : « Aysata haalii goonga. Dewgal yaawanii dum, tee on nji'ii no o janngirta no moyyi nii. Woto mbonnee janɗe makko. » Jinnaabe Aysata nganndi kanko e kaaw makko ebe tiidi e ko ɓe njidi koo. Jinnaabe ɓee ndutturii caggal e ko ɓe coklunoo koo. Kaaw mum Aysata wi'i nawat dum Ndakaaru, o timminoya janɗe makko. Aysata weltii no feewi, sabu maa o waaw heddaade e lekkol, o janngira no haanirta nii. O yidi ko yahde liisee, o wada feere haa galle mabbe fof hormoo mo.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

maajgol	tirbin	daalde	naattondir	leydi
yeengo	jaambaaro	elikopteer	yottii	defilee
bettugol	ummoro	ñawu	persidaa	fuddo
ndemri	jalo	gawri	yaaw	tawoy
wattindo	darto	wellamma	yaaj	abiyon

2. Mi tara winndannde ndee daande dow, laabi didi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje :

yankinaare : woni lesdikinanaade, dooftoo kala neddo ;

tini : woni wadtorii neddo oo, kadi rokki dum gedal.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haannde ndee.

Ekkorde :

1. Mo _____ bannde mum fof, yidee, hormee.
2. Jinnaabe nana _____ elewaaji yo ngoppu hare.
3. Musee amen yidi ko elew jogiido nehdi e_____.
4. No cuddungu nii, innde ne ko _____.

- kartoo
- tini
- yeengo
- yankinaare

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dii e kayee am.

1. Tin hoore maa, jiido ma fof hormo maa.
2. Waasde yankinaare moyfaani e hay gooto.
3. Do o joodii fof, omo siibtoo sabu jogaade yankinaare.
4. Tin sehil maa mbele omo tikkan maa.
5. Mo alaa yankinaare, alaa ganndudo ko hebata dum.
6. Neddo keewdo yankinaare ko keewdo faaro.

Paamgol konngi

Mi tara konngi dii, mi haala mbele gootol heen kala na selli walla sellaani.

1. Aysata woni hikka ko e kalaas tatabo.
2. Aysata ko tiidniido e jande mum.
3. Baaba makko yidi ko o resee.
4. Ko kaaw makko okkiri mo, o resoyaa.
5. Aysata ko jiddo daccude jande.
6. Ko Dakaar Aysata timmitinta jande mum.

Paamgol winndannde ndee

Tottirde jaabawuujii cuudsiidi e winndannde ndee

Mi janngat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne dee e kayee am.

Naamnal 1 : Mbele Aysata ko nehiido ?

Naamnal 2 : Hol ko holliri dum e winndannde ndee ?

Naamnal 3 : Hol ko woni yi'annde baaba mum Aysata ?

Naamnal 4 : Hol ko wadi jande rewbe ina heewi bonde ?

Naamnal 5 : E yi'annde maa, mbele debbo ina waawi waddude jande e dewgal ?

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi jeegom celludi, tawa mido huutorii poofirde kaande dee. E diin konngi, mi siimta heen no golle galle mbaawi bonnirde jande sukaabe bee.

Nde lekkol uddi ndee, Maari yah Jammel to maama Biraan. Maama Biraan ko miñum maama makko jibindo neene makko. O tawi doon Aliw, biy gorgol makko. Galle maama Biraan ko jaajdo, gondo e sara maayo.

Kikiide gooto, maama Biraan yahdi e Maari e Aliw awayde to maayo too. Wonnoo ko caggal nde be ngottii haa be ngasni, tawi ina wuli no feewi. Nde be njottii, Aliw heddii e **goral** hee omo wada futbol. Maari e maama mum njoodii ebe ngawa. Ko oon hollata mo no awirtee. O totti mo loocol kabɓangol caas baɗɗo **ceɗdi**. Ceɗdi ngonndi heen ndii noon, ko dum hoowoyere. Maari yetti caas oo, weddii dum e ndiyam hee. Booytaani tan, o tini woodi ko dillini loocol ngol. Maari fuddii weltaade, omo mijoo hol sifaa liingu o jaggi. O foodi caas oo ko moyyi, o ronki. Maari wi'i yo maama makko wallu mo. Kambe dido, be ngoni e foodde caas oo. Doon tan, woodi ko betti be no feewi e ko be nji'i koo. Ndekete yoo be njaggi ko humre ! Maari seki, woni e woyde. Maama makko deyyini mo, wi'i mo maa rokku mo e liddi di jaggunoo dii. Maari woni e moosde. Maama Biraan wi'i jooni noon yo be koot.

Nde be kooti ndee, o totti Maari liddi dii, hono no o wiirunoo nii. Maari judi di haa di benndi, ñaamdi e Aliw. Oon kikiide weliino no feewi. Maari yaawataa dum yejjitde.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

jinnaabe	ummo	hakkille	hormo	dippolomaat
dadiibe	maaj	jalo	ndemri	koddiido
dewgal	galle	soldaat	wuro	pentiir
goorneer	kiliifa	tawti	daro	judi
joyabo	jeeboowo	ndeke	masoret	samor

2. Mi tara winndannde ndee daande dow, laabi didi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje :

ɲoral : woni leydi takkiindi e maayo ;

ceɲdi : woni ko wadatee e wannde, fuuntiree lidɗi haa njaggee.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haannde ndee.

Ekkorde :

1. Yimbe fadoobe laana nana ndarii

e _____.

2. Kala gawiroowo caas, alaa e sago

daña _____.

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dīi, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dīi e kayee am.

1. Laana joofii e ḡoral.
2. Sammba nana lummbuu e ḡoral maayo.
3. Liingu nguu wuuf ceḡdi ndii tan, gawirgol ngol nanngi ngu.
4. ḡoral ngal nani e hakkunde geeḡ oo, ndiyam taarii ngal.
5. Soodoyan am ceḡdi njonndi, ko lacciri ndefat-mi.
6. Sukaabe bee liirii comci mumen e dow ḡoral ngal.

Paamgol konngi

Mi jannga winndannde ndee, mi waanjitoo konngi dīi e kayee am.

1. e - njoodii - maama - ḡoral - Maari - nani - Biraan - e.
2. yo - Maari - caas - seḡ - e - mum - ceḡdi.
3. tay'ii - teewu - dūm - sukaabe - ceḡdi - mbaḡi.
4. e ḡoral - jawdi - keewndi - maayo - telliima - hee.

Paamgol winndannde ndee

Yaltinde tinndinoore e nder winndannde

Mi janngat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne ḡee e kayee am.

Naamnal 1: Hol ko woni sara galle maama Biraan ?

Naamnal 2 : Hol ko Aliw waḡatnoo e ḡoral hee ?

Naamnal 3 : hol ko ceḡdi ngonndi e caas hee nafata ?

Naamnal 4 : Hol ko betti Maari'en nde be poodi caas oo ndee ?

So mi gasnii, mi haalana ballidiido am oo ko ñaamdugol Maari e Aliw liḡḡi dīi tinndini mi.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi jeetati celluḡi, tawa mido huutorii poofirḡe kaande ḡee. E ḡiin konngi, mi siimta heen golle godḡe ḡe Maari yahdi kadi e maama Biraan.

Winndannde 7

Finaal Kup Meer

Hanki kikiide, min njeeboyno kawgel futbol belngel, hakkunde ekip Gurel Siriñ e mbo Wuro Soogi. Ko finaal Kup Meer wuro ngoo wadatnoo.

Ekipaaji didi dii naati teeree oo ngam **foodondirde**. Fettoobe Gurel Siriñ bee mbaanoo no burbe tiidde, kono gool mu'en oo, hono Aliw, ko lay'oowo koyngal ñaamal. Yimbe fof ina teskii no o daasirta koyngal ngal nii. Jinnganoobe ekip Wuro Soogi bee cikkata ko maa fettoobe mumen bee naatnu bituuji keewdi, e ko newii.

Nde arbiit oo wi'i piip tan matse oo fuddii. Fettoobe dido ekip Wuro Soogi nanngi bal oo, ebe tottondira mo. Tatabo oo yetti bal oo, dogdi heen, faari mo to penngal korneer Aliw too. Faddotoobe ekip Gurel Siriñ ina ngetoo tampinde mo. O fuunti be, o rewi e hakkunde mabbe, haa o **huccondiri** e Aliw, gool oo. Kono, Aliw wa'i tan no majere. O diwi tan o yanoyi e koyde atakaa oo, o jaggi bal oo. Fof'en pobbani mo. Aliw ummii, o fettiri bal oo koyngal lay'owal ngal, o totti mbo gooto e wondiibe makko bee. Oon yahi haa na hebboo bal oo tan, yimbe nji'i mbeewa na naata e teeree hee. Fof'en kaawaa do oo doo kodo kam ummorii. Arbiit oo dartini matse oo, mbeewa baa yaltinaa, matse oo banti.

'Be petti haa hojomaaji capande jeenayi dii timmi, kono alaa heen ekip dañdo wune. 'Be puddii ko wiyetee seerii penaltii koo. E wattan hee, ekip Gurel Siriñ fiyi bituuji naye, beya ndaani tati. Ko nii woni be yetti Kup Meer oo.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

kikiide	timmin	loggii	tawti	bettugol
hoowoyere	tiidi	dilla	ɗacca	awayde
nawde	lekɗal	wallu	heende	koddiido
liise	suuwta	caas	law	weendu
welto	ɲoral	koral	ceŋdi	fof

2. Mi tara winndanne ndee daande dow, laabi diidi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje :

foodondirde : woni waddude haa heen gooto foola ;

huccondiri : woni gooto kala woni e yeeso oya, ebe yeewondira.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haande ndee.

Ekkorde :

1. Baroode ndiddii fowru haa e _____ maayo.
2. Lat Joor wonnoo ko e _____ e tuubakooɓe bee.
3. Muusaa dogdi e bal haa _____ e gool oo.
4. _____ tenkere ina yaawrani liingu.

- foodondirde
- ceŋdi
- ɲoral
- huccondiri

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dīi, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dīi e kayee am.

1. Sehilaabe no feewi ina poti foodondirde konngi.
2. Mido huccondiri e galle kolludo mi caggal oo.
3. Galleeji amen kuccondiri, ko mbedda tan rewi hakkunde majji.
4. Foodondirde kup hakkunde ekipaaji ko huunde haannde.

Paamgol konngi

Mi jannga pecce konngi dee e kala bannge. Caggal duum, mi jukkondira, e kayee am, limoore kala e alkulal ngal yahdata ngal, mbele konngol ina feewa.

1. Pettoowo oo hebtii bal oo,	a. o dogi omo hollira weltaare makko.
2. Matse oo dartinaama	b. hebbinii teeree oo tep ndiyam.
3. O naatnii bit jooddo,	c. o fettiri bal oo.
4. Tobo heewngo yanngo doo ngoo	d. o dogdi e makko haa o huccondiri e gool oo tan, o fetti.
5. Ko koyngal layowal ngal,	e. sabu yeeboobe bee naatii e teeree hee.

Paamgol winndannde ndee

Yaltinde tinndinoore e nder winndannde

Mi janngat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne dee e kayee am.

Naamnal 1 : Hol ko winndannde ndee haalata ?

Naamnal 2 : Hol ko ekipaaji poodondirata e teeree hee ?

Naamnal 3 : Hol no Aliw siforii ?

Naamnal 4 : Mbele lay'al makko ngal haljinii mo e fijirde hee ?

So mi gasnii, mi haalana ballidiido am oo ko njanngu-mi e darnde Aliw ndee e nder futbol oo.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi jeetati celludi, tawa mido huutorii poofirde kaande dee. E diin konngi, mi siimta heen kawgel coftalballi tawa gooto e foodondiroobe bee ko layoowo.

Winndannde 8

Siñcaan Bojel sumii

Hannde kikiide, cumu wadii to Siñcaan Bojel. Luukaali dii mbađi haa yimbe wuro wonnoobe e haajuuji mumen fof ngoppi, ndogi ngari. 'Do tolñi-đaa fof ađa nana no huđo yoorko koo fettirta. Yimbe e jawdi fof ngoni e wullude. Fof'en **cortodii**, ina ndoga.

Haa booyi tan, gulaali nanaa to galle Aamadu. Ndeke ko biyiiko, Muusaa, dogi wi'i ina naata e suudu sumatndu, ina yettoya kaake mum. Yimbe wuro ngoo fof ndewi e makko hoto o naat e suudu hee. 'Be mbađi feere haa be ngartiri mo. Joom wuro oo hawridini sagataabe wuro bee, mbele ebe ñifa jayngol ngol. Kono henndu nduu ina beydoo tan. Ledde fof cumi, mba'i no lampaaji torso mawdi nii. Sakeeji dii fof njani, gawri ngonnoondi heen fof sarii e leydi, endi balwi kurum! Yimbe fof naji. Sukaabe bee yettaa, paarnaa to dingiral too, mawbe bee na ndeena dumen toon. Rewbe bee mbađi gori to boyli too, ebe yooğa ndiyam, ebe totta worbe bee. 'Been ina ndufoya e **lewlewndu** jayngol hee. Gure godde dee ndogi ngari wallude, nde be coynii cuurki kii ina fa'i dow. Siñcaan Bojel wa'i tan no aduna pirtiido nii. Yimbe bee ngoni e habde e jayngol hee haa jamma feccini. 'Booytaani tan, jayngol ngol fuddii ustaade. Kono ko heewi bonii. Ndaw ko muusi ! Yimbe wuro ngoo kawroyi to dingiral too, ebe tampi, ebe kaawaa. Jamma oo juutirii be no feewi. 'Be ngondi e tampere, be mbaaldi e berde mettude.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

naatde	hojom	teeree	attakaa	foodondirde
aw	ekip	gawirgol	mbeewa	moosa
arbiit	lidfi	keediifo	futbal	ummo
kodo	fobbu	hoowoyere	haawee	ndiyam
wul	yawtina	ñaago	weendu	ceñdi

2. Mi tara winndannde ndee daande dow, laabi dīdi, tawa ko e taro regiingo

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje :

cortodii : woni be njaltidi, ebe ndoga ;

lewlewindu : woni ko wadi demde jayngol na pa'i dow koo.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dīi, mi waanjitoo dī e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haannde ndee.

Ekkorde :

1. Ndeen tan Persidaa oo yettiima, elewaaji
_____ e araaraayon mumen.

2. Henndu wuttii e jayngol haa wadi
_____ mawndu.

- kortodii
- cortodii
- wortodii

- lewlewal
- kelewlewal
- lewlewindu

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dii e kayee am.

1. Colli dii fof cortodii, ndiwi, pa'i dow asamaan.
2. Duñcu jayngol ngol mbele lewlewndu nduu na ustoo.
3. Rawaandu nduu wof tan, sukaaፎ bee fof cortodii lelii.
4. Ustu gaas oo, hade lewlewndu nduu burtude !
5. Ndeen ፎe tinii cumu nguu tan, ፎe cortodii e ndiyam.
6. Gulaali ngulli tan, ፎe cortodii, ፎe ndonki yahde.

Paamgol konngi

Mi jannga pecce konngi ፎee e kala banngē. Caggal ፋuum, mi jokkondira, e kayee am, limoore kala e alkulal ngal yahdata ngal, mbele konngol ina feewa.

1. Muusaa dogii fa'i to suudu too,	a. sabu sakeeji dii fof cumii.
2. Rewፎe bee na y'ooga,	b. mbele ፎe ፋabbana jayngol ngol feere.
3. Meer oo addii ballal,	c. kono fof bonii.
4. Joom wuro rentinii worፎe bee	d. eፎe totta worፎe bee.
5. Jayngol ngol ustiima,	e. mawፎe bee ndewi e makko mbele o waasaa naatde e suudu hee.

Paamgol winndannde ndee

Yaltinde tinndinoore e nder winndannde

Mi janngat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne ፎee e kayee am.

Naamnal 1: Hol ko wadi Siñcaan Bojel ?

Naamnal 2 : Mbele ፋum wadi ko jamma walla ko ñalawma ?

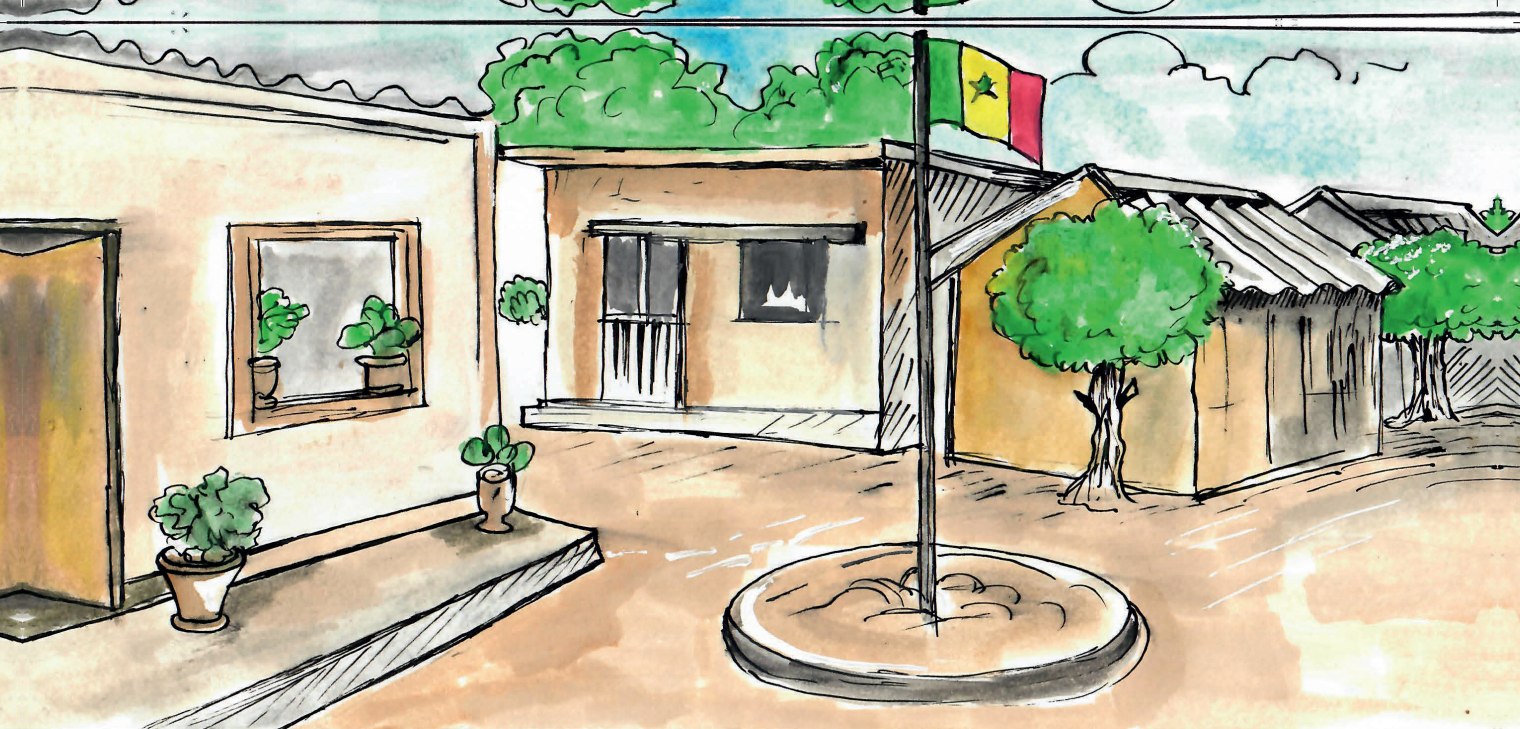
Naamnal 3 : Hol darnde rewፎe bee e cumu hee ?

Naamnal 4 : Hol ko wadi ledፋe ፎee njerondiraa e lampaaji torso ?

So mi gasnii, mi haalana ballidiido am oo ko njangu-mi e no yimፎe nokku oo mbaፋdi nii e jayngol ngol.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi jeetati celludi, tawa mido huutorii poofirፋe kaande ፎee. E diin konngi, mi siimta caፋeele godፋe jande e nokku, tawa yimፎe nokku oo ndentu kabtodii ፋum.

Janngude e nder lekkol laaɓɗo

Lekkol Commbi mahaa ko e sara fooraas mawɗo, to yaltirde wuro too. Jawdi wuro ndii arat na yara e fooraas hee.

Nde lekkol oo fudɗotoo maheedee ndee, tawi dum alaa **tata**. Kulle dee naatatno heen, ede ndewa e dingiral hee. Dawaadi yoo bamɗi fof na mbaala heen. Kono hannde, dum doon fof bennii. Jinnaabe elewaaji bee mbaadii feere haa lekkol oo mahanaama tata. Gila ndeen kulle dee nattii doon rewde. Dingiral lekkol ngal fittete aset kala. Sukaabe worbe bee ndenndiniri **mbuuwri** ndii ratooji, be njoowa dum to caggal hubeere too, be nduppa dum. Subaka kala, sukaabe bee fof pittat kalasuuji dii haa laaba. Be mbada mbuuwri ndii e pubelaaji gondi dii e lobbuli kalasuuji dii.

Wadi subaka gooto, fof'en kaawaa ko jannginoobe bee e elewaaji dii ndenndi nji'i koo. Fof'en puttini gite, muɓbi kunude mu'en. Hol mo rufi mbuuwri ndii e hakkunde dingiral hee ?

Heen elew gooto, mbo kalaas jeegaɓo oo, yi'i koyde huunde e hedde pubel hee. O sikki ko be'i dii ndiwi miir lekkol oo e jamma hee, di ndufori mbuuwri ndii. Musee oo wi'i yo sukaabe bee boftu mbuuwri ndii, be labbina doon fof. Nde be ngasni ndee, lekkol oo arti laabi cer. Ngam ko wa'i nii waasa wadtude, Dirikter oo yahi yi'oyi deenoowo oo. O wi'i dum yo o bur tiidnaade e golle makko, o wada kadi feere haa kulle natta doon naatde.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

leŋol	korneer	tampere	yottii	usto
lewlewndu	walloya	hakkunde	henndu	yeewtindo
sooti	nooroo	reento	bagaas	wadi
sakkani	nawde	huccondir	laawgu	cortodii
muusi	kawgel	gool	haawee	wattindo

2. Mi tara winndannde ndee daande dow, laabi didi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje :

tata : woni balal taartingal nokku ;

mbuuwri : woni ko renndinaa caggal pittugol, ina wi'ee kadi kurjuru.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haannde ndee.

Ekkorde :

1. Galle Demmba mahanaama _____ jooddo.
2. _____ ina heewi e gure teeru caggal juulde.
3. Muusaa e Sala _____ ngam yeeboyde futbal.
4. _____ ina boni e ladde.

- cortodii
- mbuuwri
- lewlewndu
- tata

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dii e kayee am.

1. O mah galle oo haa gasi, nde o fuddii faade e tata oo.
2. O darnii tata e hakkunde lekkol oo.
3. Joowe mbuwwri e nder lekkol ina adda rafi.
4. Lopitaal woni nokku do mbuwwri rufetee.
5. Tata wuro ngoo howiraa ko ndiyam.
6. Tobo ngoo libii tata galle Hammadi oo.

Paamgol konngi

Mi jannaga winndannde ndee. Caggal duum, mi waanjitoo konngi dii e kayee am ; tawa mido reggondira di no di ngardi nii e nder winndannde hee.

1. Gila ndeen kulle dee nattii doon rewde.
2. Dawaadi yoo bamdi fof na mbaala heen.
3. Lekkol Commbi mahaa ko e sara fooraas mawdo.
4. Jinnaabe elewaaji bee mbadii feere haa lekkol oo mahanaama tata.
5. Nde lekkol oo fuddotoo maheede ndee, tawi dum alaa tata.

Paamgol winndannde ndee

**Burbe feeñde, ko wadi koo,
do wadi doo e no yahri nii**

Mi janngat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne dee e kayee am.

Naamnal 1: Hol ko woni e sara lekkol Commbi hee ?

Naamnal 2 : Hol ko wadi kulle na naatatnoo e lekkol hee ?

Naamnal 3 : Hol wadbe feere haa lekkol oo mahanaa tata ?

Naamnal 4 : Hol ñalawma lekkol oo fittetee ?

So mi gasnii, mi haalana ballidiido am oo ko njanngu-mi e darnde sukaabe bee e laabal lekkol oo.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi sappo cellufi, tawa mido huutorii poofirde kaande dee. E diin konngi, mi siimta heen peeje lelhaade haa lekkol nokku amen oo wadanaa tata.

Winndanne 10

Doktoor mawdo

Hannde, Madam Kan janninta ko no neddo sifortee. Yero e funeere mum Maari mbi'i ina mbaawi sifanaade mo debbo jaambaaro mo be nganndi. Oon woni doktoor mawdo gondo e lopitaal hee. Galle makko e galle Baaba Umar takkondiri. O wi'etee ko Maymuuna, o buri anndireede ko doktoor Sek. O dañi ko duubi capande nayi ; tee kadi, omo jogii sukaabe. Ko o bofeejo mo darnde hakindiinde. Adii welde be o safrata bee fof ko mooso makko ngoo ; caggal duum ko yitere njurum yumma nde o yeewrata be ndee.

So omo dawa liggoyaade, nji'aa omo boornii comci jooddi, kono so o yottiima lopitaal, o boornotoo ko wutte daneejo tal, laabdo cer. Ko o neddo coftudo no feewi. Ñalawma oo fof, o jabboto ñawbe bee, o yeewa be, o ñawnda be.

Doktoor Sek, ko fof'en njidi dum : so wonii to lopitaal too, walla ko to leegal mabbe too. Ko o jardo ñemmbude. **Laabndeeru** makko **diwtii keerol**. So lewru maayii, omo heewi wallitde sehilaabe makko bee. Omo rokka be ko woni kala : nebbam, maaro, comci, kaalis, ekn. Yontere bennataa noon, tawa yimbe leegal ngal pindinaani mo jamma mbele omo walla be e ñawdo muusaado no feewi.

Doktoor Sek wallata ko fof'en, e bernde laabnde. Ko duum wadi haa sukaabe bee ina mbi'a mo, neene leegal ngal.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

rewa	tata	fellita	pubel	yeewtoo
waasa	toowa	njiidi	nokku	kikkotirii
artir	meeter	njajardi	kaawaa	aduna
luuka	lewlewndu	garjen	faamde	walloyi
hayno	ñawndata	daano	fottitin	nisde

2. Mi tara winndanne ndee daande dow, laabi didi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje :

laabndeeru : woni neddo waawde wallirde doole mum walla jawdi mum ;

diwtii keerol : woni burtii do fotnoo haadde doo, ina heewi no feewi.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haannde ndee.

Ekkorde :

1 Moni kala ina anndi _____ makko nguu
alaa paltoor.

- kulndeeru
- ndeereeru
- laabndeeru

2. Nguli kii _____, mi leppii cep
warneende.

- diwdiwndiral
- diwtii keerol
- diwtal

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dii e kayee am.

1. Do njii-daa mo fof, omo fiibi yeeso sabu laabndeeru.
2. No jehre ndee jirwiri nii, dum diwtii keerol.
3. Laabndeeru maabbe wadi haa kala yeewoydo be, be teddina dum.
4. No Umaar juutiri darnde nii diwtii keerol, kono oo ndaama buri mo.

Paamgol konngi

Mi jangga winndannde ndee, mi waanjitoo konngi dii e kayee am.

1. oo - ko - Maymuuna - innde - doktor.
2. berde - oo - ñawbe - Ñalaande - deeynat - doktor - bee - kala.
3. e maayndu - koo - rokkira - o. - O - ittat - kala, - lewru - jogii - ko - o
4. huunde. - Sek - heen - Doktor - fof'en - wallata - ko, - daminaaki - tee - o - hay

Paamgol winndannde ndee

Burbe feeñde, ko wadi koo,
do wadi doo e no yahri nii

Mi jannat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne dee e kayee am.

Naamnal 1: Hol ko woni innde e yettoode doktor oo ?

Naamnal 2 : Hol no doktor wa'i e sifaa ?

Naamnal 3 : Hol no doktor oo wa'i e jikku ?

Naamnal 4 : Hol no o wallirta yimbe bee ?

So mi gasnii mi haala burdo teskinaade e winndannde ndee, ko wadi koo, do dum wadi e no dum yahri nii fof.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi sappo celludi, tawa mido huutorii poofirde kaande dee. E diin konngi, mi sifoo heen neddo tiidniido e golle mum.

Winndannde 11

Hol ko woni mboros ?

Ngam heblanaade ko min njannkata koo, musee amen ko biido min, miin e giy'iraaɓe am diido wodɓe, yo min njah to dispaaseer leegal too. Ko mawɗo dispaaseer oo min naamnotoo ko yowitii e **mborosaaji**.

Miin e giy'iraaɓe am bee, min njidi anndude ko : « Hol ko woni mboros ? Hol no dɗum wa'i ? Mbele eɗum waawi ñawnude nedɗo ? »

Mawɗo dispaaseer oo boornii ko buluus daneejo. O jabbii min ko e biro makko. O jaabiima min e ko min naamnii mo koo. O wi'i : « Mboros, ko dɗum kullel ngel yi'otaako e yitere mehre. Ko ko famɗi haa ko masinɗel bi'eteengel mikroskop dɗum waawi yiireede. Ko dɗum waɗata koo e banndu noon, ina tinee saanga nde nedɗo ñawi ndee. Mborosaaji dii, nji'etaake, kono eɗi tawee ɗo woni kala : e henndu, e ndiyam, e ledɗe, ekn. »

Doktoor oo beydi heen, o wi'i : « Jooni, ina wadi e mborosaaji di ledɗe natti waawde warde. Ko wa'i no kullon mbi'eteekon wiris kon, e bakteriiji, e godɗum ko yi'otaako e yitere, fof ko e leyfi mborosaaji dɗum njeyaa. »

Ina wadi mborosaaji burɗi toksidɗe haa diwti keerol. Mborosaaji ina keewi ko njibinta, tee ko e sifaa jaawɗo kadi. Ina e majji nafooji en, kono godɗi dii ñawnat en. Doktoor oo wallii min haa min ndaani jaabawuujj e ko nawnoo min koo fof, ko yowitii e mborosaaji dii. Emin keppe hootde haa min **njaajna** dɗum e lekkol hee.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

rew	how	fibo	poolel	y'eewto
salto	lollu	yiidude	nokkere	aset
artira	musee	njaajeendi	kaawel	duunde
luukata	lewre	garfo	faram	walloyde
haytude	raddo	danngal	fottitina	teddungal

2. Mi tara winndannde ndee daande dow, laabi didi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje :

mborosaaji : woni kullon mbaawkon wonde sabaabu ñabbuuji, ina wi'ee kadi mikorobaaji ;

njaajna : woni cara walla caakta, mbaɗa feere haa nanee e ko buri yaajde.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haannde ndee.

Ekkorde :

1. Hannde rajooji dii fof nana _____ kabaruuji jowitiidi e jontinooje.

2. Coodo-den haa laaba, mbele eden ndaɗa e _____.

3. Colli dii no keewri hikka nii _____.

4. _____ oo joom oto ina seedtinii e leegal hee.

- laabndeeru
- njaajna
- mborosaaji
- diwtii keerol

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dii e kayee am.

1. Yidde dadde e mborosaaji wadi omo laaba e kala sahaa.
2. Jimdi makko bambaadi dii nana njaajna innde makko.
3. Mborosaaji poti ko e gertooe mawnude.
4. Ebe na njaajna kabaruuji dii woto heewbe tinde.

Paamgol konngi

Mi feewtina kala heen konngol, mi waanjitoo e kayee am.

1. maa - en - oo - mboros - ko - Mawdo - ndee - anndin - dispaaseer - woni.
2. oo - buluus - ko - Nakkoo - danejo - boornii.
3. tokisidi - dii - feewi - ina Mborosaaji - no.
4. naamne - bee - Janngoo - njaabtoo - nana - dee.

Paamgol winndannde ndee

Burbe feeñde, ko wadi koo,
do wadi doo e no yahri nii

Mi janngat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne dee e kayee am.

- Naamnal 1: Hol ko musee oo wi'i yo elewaaji dii mba'oy ?
Naamnal 2 : Hol ko mawdo dispaaseer oo boornii ?
Naamnal 3 : Hol ley'yi mborosaaji nganndinaa e winndannde ndee ?
Naamnal 4 : Hol no mborosaaji mba'i ?

So mi gasnii mi haala burdo teskinaade e winndannde ndee, ko wadi koo,
do dum wadi e no dum yahri nii fof.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi sappo celludi, tawa mido
huutorii poofirde kaande dee. E diin konngi, mi sifoo heen ñawu ngu mboros
addata.

Winndanne 12

Ñakku to dingiral wuro too

Hanne subaka, ñakkoobe bee ko arbe to dingiral wuro too. Ko sukaabe dañbe bee duubi sappo, heewi heewi, poti ñakkeede. Maari e Yero ngardiima, be padaani boom haa baaba maɓbe nawa be. Dingiral ngal noon jirwii no feewi. Ñakkoobe bee **ndiñii** kabirde mumen. Be peewnanaama nokkuuji ñakkirdi keewdi. Taabe dee mbertaa darapuui daneeji tal. Boyetaaji baddi pinnguui e **hottollo** ina pawaa e dow taabe hee. Pubelaaji kuuraadi mbaɗaa to les taabe too. Ko toon kabirde kuutoraade haa ngasi dee mbeddetee.

E dow taabal ñakkoowo oo, karnal manngal fawaa doon, inde yimbe ñakkotoobe bee na mbinndee heen. Ina winndee heen kadi duubi maɓbe, kam e innde neene maɓbe e innde baaba maɓbe. Sukaabe bee na ndaŋi, ebe ngondi e jinnaabe maɓbe. Burbe heen suusde bee, hono Maari e Yero, been kam njotti tan be porti juude mumen, be ñakkaa.

Ina wadi heen sukaabe deɓbe hulde seeda, ebe leela fortude juude maɓbe. Heen sahaaji boom, wada heen yahtirbe caggal, ebe ciñña. Paate, miñigel funeebe bee noon, ko kulɗo. O futtini gite tan, o suudii caggal baaba makko. Ñakkoowo oo badii mo, omo fijda e makko, omo jalda e makko. Do Paate jalata doo tan, tawi pinngu oo naatii, tee o tinaani nii. O hebaani boom no o woyiri. Kanko o wondoytaa e ñawu came.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

jamma	gasnu	naw	bakteri	matse
dispaaseer	koyngal	sappo	oon	jayngol
naatde	suudu	mboros	laawgu	keeridiido
arbiit	yana	jagga	ekip	debbo
wiris	fobba	kaggu	jagga	huccita

2. Mi tara winndannde ndee daande dow, laabi didi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje :

ndiiñii : woni njodɗinii ;

hottollo : woni wirow walla bukki.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haannde ndee.

Ekkorde :

1. Rewbe bee _____ loode mumen sara balal.

- wiiñii
- ndiiñii
- siiñii

2. O yahii farmasii soodoyde _____ ko o ñawndiri gaañannde makko.

- bollollo
- tallotallo
- hottollo

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dīi, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dīi e kayee am.

1. Elewaaji dīi ndiīñii saakuuji mumen dow taabal.
2. Farmasii oo yeeyii dum hotollo wodeewo.
3. Sagginoobe ndiīñii teewu nder barme.
4. Hottollo na heewi galle doktoor.

Paamgol konngi

Mi jangga winndannde ndee. Caggal duum, mi waanjitoo konngi dīi e kayee am, mi reggondirira no di ngardi nii e nder winndannde hee.

1. Heen sahaaji boom, wada heen yahtirbe caggal, ebe ciñña.
2. Pubelaaji kuuraadi madaa to les taabe too.
3. Ko sukaaḃe dañbe bee duubi sappo, heewi heewi, poti ñakkeede.
4. Ñakkoowo oo badtii mo, omo fijda e makko, omo jalda e makko.
5. Ñakkoobe bee ndiīñii kabirde mumen.

Paamgol winndannde ndee Maantorde winndannde

Mi janngat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne dee e kayee am.

Naamnal 1: Hol to ñakku oo wadi ?

Naamnal 2 : Hol no do ñakku oo wadatee doo wa'i ?

Naamnal 3 : Hol ko holliri wonde Paate suusaa ñakku ?

Naamnal 4 : Hol ko wadi Paate wondataa e came ?

So mi gasnii, mi sifoo maantorde winndannde ndee.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi sappo celludi, tawa mido huutorii poofirde kaande dee. E diin konngi, mi sifoo heen ñawndoowo gooto baawdo golle mum.

Lorgol ledde

Hannde woni ñalaande lorgol ledde. Yero e sehilaabe mum nana mawnina nde hannde, kamen e yimbe wuro ngoo. Meer debbo oo, kam e diisnondirbe mum fof ngari. Sukaabe nokku oo njalti law, ngam heblanaade ndeen doon ñalaande. Tokosbe bee yetti pittirdi kam e pubelaaji, ebe labbina nokku oo. Burbe mawnude bee, dabboyi **doornde** e peeluje e ratooji. E **baarnde** tali oo fof, gasde ngasaa doon. Kaaw mum Maari e Yero woni e ubbude doornde ndee, sehilaabe mabbe bee na ndoosa. Hakkunde ngaska e ngaska fof, be ngoppa doon hakke meeteer yolnde. Rewbe bee na ñoota saakuuji di ledde dee kurlirtee ngam hisnude de. Ko be liggotoo koo fof, ina yahdi e jirwingol.

Be ngoni heen haa booyi tan, be nani sirenaaji e korne otooji. Tawi ko meer oo arata, omo wondi e yimbe mum. Nde be njottii, yimbe nokku oo fof njabbii be, ebe pijana be, ebe njimana be. Meer oo yetti konngol, o siftini nafoore lekki e nguurndam yimbe bee. Nde o gasni, o ummii, o yahri koyngal, o fa'i to nokku lorgol too. O yetti lekkel tokosel, o ubbi ngel e ngaska, o rufi heen ndiyam ngonnoɗam e siwoo boɗeejo, diiñinoodo doon. Sukaabe bee kam, nana tan ndiwa ina ndippa, sabu weltaade be no feewi e ñalaande hee. Ledde keewde, joodde, loraama. Caggal duum, fof'en njahi njaroyi follere buubnde galle Musee Saaña, be ñaami beñe belde moomaade njuumri.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

forti	leegal	salora	feccere	dispaaseer
biro	raŋ	ñakku	pinngu	waaro
siwtidaabe	bakteri	tinde	foti	batu
yetto	buluus	hottollo	wiris	ñawu
yitere	milimeeteer	mikroskop	hul	mboros

2. Mi tara winndannde ndee daande dow, laabi didi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje :

doornde : woni ko beydetee e doodde leydi haa bura wuurnude ko fudata ;

baarnde : woni ko baarii e sara nokku, tawa na takkii heen.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haannde ndee.

Ekkorde :

1. Sukaabe bee na pija e _____ galle hee.
2. Woto yejjit wadde _____ e ngaska hee, so ada lora lekki.
3. _____ ina remee no fewi e diiwaan Tammbaa hee.
4. Dannotoobe bee _____ bagaas mumen sara oto.

- ndiiñii
- baarnde
- doornde
- hottollo

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dīi, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dīi e kayee am.

1. Yuppan am doornde ndee e pañe jehre hee.
2. Lekkool oo nani to baarnde dispaaseer ndee.
3. Ko doornde ndee moyyini ndemanteeri ndii.
4. Baarnde ndee ina e hakkunde leeso ngoo.
5. Taabe jeere dee ngoni ko to baarnde lekkool too.
6. Pijirgel maa nana to baarnde taabal too.

Paamgol konngi

Mi tara winndannde ndee. So mi gasnii, mi waanjitoo konngi dīi e kayee am, mi timmitina dīi.

1. Tokosbe bee yetti pittirdi kam e pubelaaji, ebe nokku oo.
2. Ledde keewde, joodde,
3. Meer debbo oo, kam e mum fof ngari.
4. Tawi ko arata, omo wondi e yimbe mum.

Paamgol winndannde ndee Maantorde winndannde

Mi janngat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne dee e kayee am.

Naamnal 1 : Hol yimbe teskiniibe e winndannde hee ?

Naamnal 2 : Hol to ledde loretee ?

Naamnal 3 : Hol ko holliri gargol meer oo ?

Naamnal 4 : Hol ko meer oo wadi ngam jeyeede e golle hee ?

So mi gasnii, mi sifoo maantorde winndannde ndee.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi sappo celludi, tawa mido huutorii poofirde kaande dee. E diin konngi, mi sifoo heen dipitee gooto meeddo taweede labbingol lekkool amen.

Winndanne 14

Dofto-dɛn ko fof'en ndenndi

Ko waktu jeenabo yoni. Yimbe nana ngoni e dingiral lekkol hee. Jooni waktu pooftagol yonta. Elewaaji dii nana e nder kalasuuji mumen. Do tolni-daa fof, ada nana daade jannginoobe bee, ebe ciftina janngoobe bee sardiiji lekkol lelnaadi dii. Heen sahaa nanaa diiraango manngo, tawa ko elewaaji dii njaabtotoo naamne jannginoobe bee.

Yero wayniima Madam Kan ngam yoooye ndiyam to robine too. Ko o jejjitnoodo wadde ndiyam e butel makko. Robine oo heedi ko to bannge kalaas Musee Saa'naa too. O dogi ko yaawi, sabu o yidaa luuteede hay huunde e ko musee oo haalata koo e ganndal digaango. E nder heñaare makko, o yani kisa. Tawi dingiral lekkol ngal fof na heewi tep ndiyam. Kaakooli ledde dii na kaya e nokkuuji tuddi dii. Kalaas Madam Kan kam hebii gedal mum, sabu ndiyam dam nana **wala** toon. Ko dum hubeere booynde. Nde nattii tiidde no feewi. Sennge oo yahii haa **wuurii**. Pentiir balal ngal heefima haa laabi.

Goram, Yero ummii yi'i no comci kesi di o boornii dii tunwiri nii. Junngo makko ina bula y'iyaam, ina wojji coy. O waddi sekre e gacce, tan o fa'i to robine too. Dingiral ngal na yeewi. O yi'aani hay gooto boowal. Robine oo ina wala tan. O miiiji haawnaaki tawa won jejjitdo mo sokde. Ndiyam ndufojam dam na wala, ko dum bonnere. Welsindaare men, maa dum addan en cadeele. Ko fof'en ndenndi kam, yo fof'en ndeen dum.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

peel	debbo	dingiral	ngaska	siwoo
yimana	ɗabboyde	jabbo	raŋ	fortu
korne	fiyannde	nokku	pubel	follere
pinngu	accu	hakkunde	moggo	roosa
raddo	fiɓde	ñakku	koyngal	darap

2. Mi tara winndannde ndee daande dow, laabi diɗi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firoomi majje :

wala : woni na rufa, na ili yaha ;

wuurii : woni yahri bannge, aarii.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haannde ndee.

Ekkorde :

1. So toɓii, doo fof tudat, ndiyam dam _____.

- kala
- fala
- wala

2. Feewtin taabal ngal, engal _____.

- suurii
- wuurii
- kuurii

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dīi, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dīi e kayee am.

1. Miin mi naatataa e huʼbeere ndee, sabu ende wuurii.
2. Attaay njaratnoot-mi oo rufii, nana wala.
3. Penngal puccu ngal nana darii cot, ina wuurii.
4. Ndiyam robine na wala ina fa'i dow huʼbeere.

Paamgol konngi

Mi jannga winndannde ndee. So mi gasnii, mi waanjitoo konngi dīi e kayee am, kadi mi timmitina dīi.

1. 'Do tolni-daa fof, ada nana..... jannginoobe bee.
2. E nder..... makko, o yani kisa.
3. oo yahii haa wuurii.
4. Kaakooli ledde dīi na e nokkuuji tudde dīi.

Paamgol winndannde ndee Tonngude tayre winndannde

Mi janngat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne dee e kayee am.

Naamnal 1: Hol burdo teskeede e nder winndannde hee ?

Naamnal 2 : Hol ko wadi ?

Naamnal 3 : Hol to gedde dee mbadi ?

So mi gasnii, mi tonnga tayre sakkitiinde e winndannde ndee e konngi tati e kayee am.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi sappo celludi, tawa mido huutorii poofirde kaande dee. E diin konngi, mi sifoo heen huʼbeere booynde.

Winndannde 15

Cehilaagal

E nder kalaas amen, mido jogii sehil bi'eteedo Wik. Innede makko tigi rigi ndee ko Wiktoor, kono ende rabbidinaa tan e Wik. Ko o suka gorko baleejo, dabbo, moyfo no feewi. O boornotoo ko boornungal timmungal. O wadata ko tuuba, e tiset lekkol oo. Min njiidaa galle, kono emin njahondira, tee jinnaabe amen ina mbeltii heen no feewi.

Sehil am oo hodi ko caggal lekkol oo, e huweere raneere wondunde e cuudi hudo didi. Galle mabbe oo na wadi peron jaajdo kam e dingiral keewngal ledde. Dingiral ngal na wadi caali do baali e be'i ngoni. Miin e Wiktoor ndenndi taabal. So min njaltii pooftel min ngona e ñaamde **njoobaari** amen, e les lekki manngoowi mawki ngonki e hakkunde dingiral lekkol hee.

So feeto Pak yontii, Wik nokkanat kam bool ngallak. So juulde Taaske yontii, o ara o ñallana min. Emin nanondiri no feewi. Omo anndi jinnaabe am bee, kam yoo mawniraabe am e miñiraabe am fof. Miin ne, mido anndi yimbe galle mabbe fof.

So kikiide arii, so min ngasnii jande, emin mbaadde ekkitorde amen. Min ngona e ekkitaade kam e wostondirde mijooji e naamne caftude dee. Dañde sehil ina moyfi no feewi. Miin, mido weltii e cehilaagal am e Wik ngal, tee mido yidi ngal yahra noon **kaaddi** nguurndam amen. Nde mbii-moo-mi noon fof, o moosa, o wi'a "Aamiin!". Min ngona e yahde emin njala sabu weltaare.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

ñakku	pinngu	leegal	juutdo	wayno
waktu	diw	came	weddo	batu
huutoro	Paate	sireen	tali	tawa
buuba	juuta	cadeele	dingiral	rufa
walloya	ardo	ñawu	leñol	nan

2. Mi tara winndannde ndee daande dow, laabi didi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje :

njoobaari : woni ko nawortee ina ñaamee ;

kaaḍdi : woni do foti fof, do joofi.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi timmitinira konngol kala helmere haannde ndee.

Ekkorde :

1. Ndiyam nana _____ caggal nde satalla kaa yani.
2. Yahde e ladde alaa _____ feewnitaaki.
3. Jiḍdo jam saloto tooñde _____ balde mum.
4. Tellin baraade ndee nana _____, woto nde rufde.

- njoobaari
- wuurii
- kaaḍdi
- wala

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dii e kayee am.

1. Nde sukaabe bee njahata wakkaas, be tottaama njoobaari.
2. Cukalel ngel wuurii bokki mawki kii.
3. So neddo ina dannoo fotaani naworde njoobaari.
4. Caali amen nana wuurii gila e henndu bennundu nduu.
5. Fulbe mbi'i njoobaari bonnataa laawol.
6. Njoobaari buri moyyude ko e joodiido do gootel.

Paamgol konngi

E naamnal kala, mi suboo jaabawol peewngol ngol, mi winnda ngol e kayee am.

1. Hol no sehil ciimtoowo oo wi'etee ?
a) Wiktoriin b) Wiktoor. c) Wiktoriyaa.
2. Hol ko woodi galle Wiktoor'en ?
a) cuudi hudo didi b) cuudi mahdi didi c) cuudi tati
3. Hol ko Wiktoor rokkata sehil mum oo ?
a) kayeeji b) ngallak c) caakri

Paamgol winndannde ndee Tonngude tayre winndannde

Mi janngat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne dee e kayee am.

Naamnal 1 : Hol yimbe haaletteebe e winndannde hee ?

Naamnal 2 : Hol no galle Wiktoor'en wa'i ?

Naamnal 3 : Hol ko woni e dingiral galle Wiktoor'en hee ?

Naamnal 4 : Mbele ciimtoowo oo ko punaado ?

So mi gasnii, mi tonnga tayre sakkitiinde e winndannde ndee e konngi tati e kayee am.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi nayi celludi, tawa mido huutorii poofirde kaande dee. E diin konngi, mi siimta heen no ciimtoowo oo e sehil mum mbaadi ñande juulde Taaske.

Ñande juulde Taaske, ko mi jahnoodo fotoyaade to Sule. **Estijoo** Sule woni ko e tali hee. E damal fotordu hee, ina wadi ban juutdo. Sukaabe worbe na njoodii doon, na ndefa attaay, ebe njeeba tele. Estijoo oo wadi ko pentiir daneejo, ina winndaa heen : « Galle Sule, Potoowo **ɲanaa** ». Ina natoraa heen potirgal e widewoo, e les mum ina winndaa niimaro telefonj. E nder estijoo hee, ina wadi cuudi didi keewdi kabirde. Ina ɗakkaa posteeruuj mawdi, di mbadaa kaadaruuji haa yoodi.

Sule naatni mi e suudu wodndu nder nduu. O jodɗini mi e siis, rido joodɗo heedti mi caggal. Ina wadi kadi nate piindi ndi mbaadi keewndi. Sule feewtini hoore am, o wi'i yo mi faw juude am e dow koppi. O yeewi mbele butuɲaaji comci am mbokkiima, kadi mbele jodnde am ina feewi. O yahtiri caggal seeda, o yetti potirgal makko. O yeewtii mi kadi godngol, so tawii fof moyɣii, o hubbi lampaaji didi mawdi e bannge kala, o darii noon caggal potirgal makko. O wi'i mi : « Wii meersii ! » Nde kaalat-mi ɗum tan, nan-mi cak ! Mi fotiima ! Sule wi'i mi yo mi aran fotooje am janngo. Ngummii-mi mido yaha, o ɳifi lampaaji didi dii, o duusi mi haa to damal too. Mbayni-moo-mi, njah-mi. Sule ko potoowo mawdo. Mido heppi nde subaka arata haa mi addoya fotooje am.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

ardo	huur	ñoota	leegal	laaḅ
daḅḅo	mawḁo	moosa	moggo	aawto
nan	manngo	ummo	diw	yid
hakkille	digaango	harde	ñakkoowo	ngallak
peron	cehilaagal	caali	dumunna	huḁo

2. Mi tara winndannde ndee daande dow, laabi diḁi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje :

estijoo : woni suudu fotirdu, walla nokku ḁo yimḅe potetee ;

ḡanaa : woni yoyḁo, karallo baawḁo golle mum.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haannde ndee.

Ekkorde :

1. Nabu ko mooroowo _____ baawḁo meccal mum.

- ḡari
- ḡanaa
- ḡaaraa

2. Miḁo wadoya foto dantitee to _____ too.

- estaad
- bileejo
- estijoo

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dīi, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dīi e kayee am.

1. Estijoo ko nokku do fotooje mbadetee walla misik.
2. Hasan ko baylo ḡanaa, ḡuum waḡi ko o weedaa fof o bonna ḡum.
3. Hannde ko to estijoo too lootoytoo-mi.
4. Estijoo ko ḡum estaad mawḡo do bokse waḡetee.
5. Suudu tokosuru do surga hoḡata ina wi'ee kadi estijoo.
6. So ḡootoowo ḡanaa tay'ii baḡi waḡaama comcol, a yeebat ngol.

Paamgol konngi

Mi jannga winndannde ndee, mi waanjitoo konngi dīi e kayee am.

1. y'idii - yahat - so - Demmba - estijoo - fotooje.
2. yoyḡo - ḡanaa - pinḡo - Jannginoowo wonat.
3. foti - nawde - nder - Sule - suudu - ko - mi.
4. kadi - baleere - am - yeesirii - yeesoode - o - hoore.

Paamgol winndannde ndee Tonngude tay're winndannde

Mi janngat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne ḡee e kayee am.

Naamnal 1 : Mande ciimtoowo oo yahi fotoyaade ?

Naamnal 2 : Hol do estijoo Sule oo woni ?

Naamnal 3 : Hol ko woni e estijoo Sule hee ?

Naamnal 4 : Hol ko Sule waḡi ciimtoowo oo nde o fotata ḡum ndee ?

So mi gasnii, mi tonnga tay're sakkitiinde e winndannde ndee e konngi nayi e kayee am.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi nayi celluḡi, tawa miḡo huutorii poofirḡe kaande ḡee. E ḡiin konngi, mi haala heen ko ciimtoowo oo waḡi, caggal nde arani foto makko ndee.

Winndannde 17

Ñalawma coftal balli

Hannde min mbaɗoyat coftal balli to teeree lekkol too. Nde min ceertata hanki, madam amen wi'iino min yo min ngaddor mayooji. Nde min ngari, min pawɗi kaake amen e nder kalaas hee haa gasi, min mbaɗi ranj e damal hee.

Miin boornii-mi ko mayoo werte joodɗo. Madam oo siftini sardiiɗi nehdi lekkol oo. Ekipaaji dii mbaɗi **lenji** tati, wertowol, oolol e bodewol, no araaray leydi men wa'i nii. Kala lenjol, wada rewbe e worbe. Tokosbe bee keedi yeeso, lenji dii njoodii no feewi. Min njippini juude amen haa cawndii koyde, miden njima, miden maaja, min pa'i to teeree too.

Teeree coftal balli oo woni ko to caggal lekkol too ko ina abboo e meetereeje teemedere. Murlol jaajngol na diidaa doon, e nder heen wadi do fijetee. Nde min taartotoo nokku oo, emin ndogira seese seese. Madam oo na holla min, emin poodta balli amen, hade amen ruttaade to ekip amen too. Booytaani tan, min naati nder teeree too. Toon ne, min ngoni toon e foodtaade, emin padi haa arbiit oo sufla. Kawgel ngel fuddii. Hannde, ko ekip werta, mo njeyaa-mi oo, waddata e ekip oolo oo. Wodeebe bee ngonani amen arbiit. Matse oo noon weebataa, sabu min mbaɗnoo ko **dekki** e kawral amen cakkitiingal ngal.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

bitik	wayno	uddu	wala	bentenki
waynoo	rufa	hofru	estijoo	ɲanaa
nanondira	yettoya	lekki	wostondirde	kaadaar
posteer	leydi	haalira	wadi	digaango
wuurii	booyi	sobbitoo	jirwinde	meeteer

2. Mi tara winndannde ndee daande dow, laabi didi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje :

leni : woni doggi yimbe reggondirbe, ina wi'ee kadi gori, lase walla ranjuuji ;

dekki : woni waasde foolondirde walla hawondirde, ina wi'ee kadi kore-kippe walla matse niil.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haannde ndee.

Ekkorde :

1. Mbiruuji didi mawdi dii mbaɗdii hannde _____.
2. Ko karallo _____ tan waawi feewnude ngal doo kuutorgal !
3. Naalanke oo wadi lefol mum ko e nder _____ mawɗo caggal leydi.
4. Hade amen naatde kalaas, musee oo wi'i ko yo min mbaɗ _____ didi.

- leni
- ɲanaa
- dekki
- estijoo

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dii e kayee am.

1. E nder lenji, gooto kala darotoo ko bannge mum.
2. Diidi kofiidi ko dum lenji.
3. Fijirde lidoo wadataa dekki.
4. Dental ngal nana ruttoo, ina wadi lenji.
5. So dekki mbadii won kawaado.
6. Yoboobe faktiraaji ndiyam nana mbadii lenji.

Paamgol konngi

E naamnal kala, mi suboo jaabawol peewngol ngol, mi winnda ngol e kayee am.

1. Hol to sukaaḃe ḃee ndaḃi, caggal nde ḃe ndiiḃi kaake maḃḃe ndee ?
a) e dingiral hee b) e mbedde hee c) e damal kalaas hee
2. Hol wonḃe e lenjol hee ?
a) worḃe ḃolḃe b) worḃe e rewḃe c) sukaaḃe tan
3. Hol ekip kawnoodo e kawgel cakkitiingel ngel ?
a) ekip ooli oo b) hay gooto hawaani c) ekip werte oo

Paamgol winndannde ndee Tonngude tayre winndannde

Mi janngat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne ḃee e kayee am.

Naamnal 1 : Hol to sukaaḃe ḃee ngoni ?

Naamnal 2 : Hol wonnooḃe e lenji hee ?

Naamnal 3 : Hol no coftinoowo banndu mum wadata ?

Naamnal 4 : Hol sabaabu sukaaḃe ḃee ina coftina ḃalli mu'en ?

So mi gasnii, mi tonnga tayre sakkitiinde e winndannde ndee e konngi nayi e kayee am.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi nayi celludi, tawa mido huutorii poofirde kaande ḃee. E diin konngi, mi siimta heen kawgel e no ngel gasiri.

Winndanne 18

Pundegol lekkolaaji

Maari e Yero ko e goornomaa lekkol oo ñe njeyaa. Ebe njeyaa e wadde haa lekkol maññe funodaa e lekkol Koli Fay, to Binnjoona. E dow duum, ñe njahi ñe yeewoyi Madam Kan mbele ina rokka ñe miijo. O wi'i ñe yo ñe ndew e ñee ñoo jamirooje :

- Tintinde elewaaji ñii fof wonde ebe njidi lekkol oo ñaña funeere.
- Tintinorde kadi jinnaaße elewaaji ñii, kam e goomu kisal lekkol oo.
- Naamnaade jannginoobe ñee miijo mumen, nde joggi kala.
- Yiilaade lekkol mo ñe njidi funodee e lekkol maññe.
- Huutoraade enternet ngam ñaabbite lekkol oo, so joggii.
- Yeewde wallidiibe, yahda heen kadi e goomu kisal lekkol oo.

Madam Kan dartii seeda, kadi o wi'i:

- Renndinde, e kala hitaande, kaalis baawdo gollireede ko lelnaa koo.
- Haalande ñee ñe njid-ñon funodeede, hol ko ñamini-ñon e maññe.
- Huutoraade enternet walla bataake binndol, haa kaaldon e maññe.
- Fibondirde aadi haa yeewoyon funeebe mon ñee.
- Wostondirde e maññe bataakeji, njeewtidon e ko nanondir-ñon koo.
- Haaldude e maññe ko yowitii e aada e finaa-tawaa, jande, besnguuji, gede aduna, fotdeeji, ekn.
- Tonngude ko njid-ñon wadde koo fof, ndarnon kadi goomu toppittoongu ñum.
- Rewindaade noon no moyyi mbele gede ñee fof ina ndewi laawol.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

sabbundu	waawra	didi	ummo	siwtidaabe
ceñdi	notaabal	bale	serkita	boornungal
ɗaɓɓude	galleyol	bentenki	tiidi	yontere
pooftel	la'al	huunde	jamma	juut
likkondir	wuur	peron	ñalaande	wostondir

2. Mi tara winndannde ndee daande dow, laabi didi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje :

jojji : woni ko haani walla ko foti ;

bataake : woni derewol kabaaru binndangol faaraa e neddo.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haannde ndee.

Ekkorde :

1. Direkteer lekol oo wi'i ina _____ elewaaji dii fof ndaɓa defte.

- jojji
- wojji
- bojji

2. Elewaaji Ndakaaru mbinndii _____ faade e funeebe mumen to Ndar.

- lappetaake
- bataaka
- bataake

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dii e kayee am.

1. Ina jojji fedde bambaare kala lelina sardiiji mum.
2. So ada winnda bataake, ada heen waawi haalde nguurdam maa fof.
3. Jarnugol jawdi fof e maayo ina jojji.
4. Bataake winndetaake, haalet.
5. Direkteer lekkol oo winndii Persidaa bataake.
6. Maari winndii bataake kaaw mum gondo caggal leydi.

Paamgol konngi

Mi waanjitoo konngi dii e kayee am, tawa mido seernda kelme dee mbele taro ngoo weeba.

1. MaarieYerokoyahbe laaroyde madammu'en.
2. Lekkolaajididipunodaadipotikoyahondirde.
3. Njeewtideegeadeaadaecosaanmon.
4. Kuutoro-deeenternetwallanoonbatakeeji.

Paamgol winndannde ndee Tonngude tay're winndannde

Mi janngat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne dee e kayee am.

Naamnal 1 : Ko e hol duum Maari e Yero njeyaa ?

Naamnal 2 : Hol ko jogori wafde hakkunde lekkol Maari'en e lekkol Koli Fay oo ?

Naamnal 3 : Hol do lekkol Koli Fay woni ?

Naamnal 4 : Hol ko batakeeji dii e enternet oo nafata e pundegol ngol ?

So mi gasnii, mi tonnga tay're sakkitiinde e winndannde ndee e konngi joyi e kayee am.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi nayi celludi, tawa mido huutorii poofirde kaande dee. E diin konngi, mi haalana lekkol Maari'en ko be mbinndata e bataake mo njidi neldude lekkol Koli Fay oo.

Fotde elew e nder lekkol

So on njidii lekkol mon laaba, hisa, weeytoo, daña jam, dum doo ina waddii on :

- Jaggirde lekkol oo no galle mo kod-don oo nii.
- Darnude goornomaa lekkol toppittoodo kala ko ina moyyina ngonka mon e lekkol hee.
- Renndude na labbina dum e kala sahaa, e kala ñalawma.
- Fudfuraade laabal ngal e nder kalasuui hee, waasa yejjitde dingiral ngal.
- Lelnude sardiiiji di ndewaton, ñande kala, tawa hay gooto woppataa di.
- Winndude sardiiiji dii e alluwal ngal wirnaaki e dingiral hee, fof'en nji'a.
- Aawde fuloraaji hedde kalasuui hee, kam e nder dingiral hee fof.
- Aawde ledde kala do buubri soklaa, tawa hay elew gooto wonataa e naange.
- Yontondirde e toppitagol ko moyyi ledde e fuloraaji lekkol oo.

Beydon heen kadi dum doo :

- Toppitaade no moyyi robine walla woyndu wonndu e lekkol hee.
- Wafde feere haa ndiyam waasa bonneede e lekkol hee.
- Reende kuutorde lekkol dee, hay gooto waasa de bonnude.
- Faamondirde e kala ko odon mbaa.
- Teddinde, lewru kala, burbe bee tiidnaande e toppitagol lekkol oo.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

ekkorde	welo	siiwteede	foodtaade	estijoo
lenjol	jaarte	kuutorgal	ɲanaa	bataake
widewoo	seertude	serkitde	likkondiri	etndo
goornomaa	sooroo	ngirja	sagata	diyaango
horsin	peronj	mayoo	Sobɓundu	dingire

2. Mi tara winndannde ndee daande dow, laabi didi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje :

wirnaaki : ko woni e boowal, ko suudaaki, alaa ko heedi dum e yeewoowo ;

yontondirde : woni gooto wada ngol doo, godngol goddo wada.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haannde ndee.

Ekkorde :

1. O winndii sehil makko _____ jurminiido.
2. Roosooɓe sardinje leegal ngal ina keewi _____.
3. Estijoo Sule oo _____, takkii tan ko e tali hee.
4. Ñaamdu moyɣuru ina _____ e cellal.

- jojji
- yontondirde
- bataake
- wirnaaki

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dīi, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dīi e kayee am.

1. Alluwal mawngal ngal wirnaaki, elewaaji dīi fof ina nji'a ngal.
2. Yontondirde woni gooto na liggoo, wofbe bee na ndukda e makko.
3. Lewru nduu wirnaaki kono hay gooto yi'aani ndu.
4. Elewaaji dīi poti ko yontondirde e pittugol kalaas mumen.
5. Yontondirde woni lomtondirde e neddo e gollal.
6. Yontondirde alaa e oo reena hannde, oya reena janngo.

Paamgol konngi

Mi tara haatumeere ndee, mi yeewa gedde baawde yahdude bannge nano e ñaamo haa wona konngol cellungol. Caggal duum, mi waanjitoo konngol ngol e kayee am, tawa mido huutorii poofirde kaande dee.

hay gooto fotaani bonnude	burbe tiidnaade bee
be lelnii	nanngondirde
be njontondirat e	ndiyam
ebe poti	sardii
maa be teddin	liggeey oo

Paamgol winndannde ndee Tonngude taye winndannde

Mi janngat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne dee e kayee am.

Naamnal 1 : Hol huutortoobe sardii lekol oo ?

Naamnal 2 : Hol no liggortee haa fof'en ndennda heen ?

Naamnal 3 : Hol no wadettee haa lekol oo laaba, yooda ?

Naamnal 4 : Hol mo winndi sardii lekol dīi ?

So mi gasnii, mi tonnga taye sakkitiinde ndee e winndannde hee.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi nayi celludi, tawa mido huutorii poofirde kaande dee. E diin konngi, mi hollira hol sardii buri sadde doftaade e ko woni sabaabu mum.

Winndanne 20

Soodaade juude mum haa laaba

Won ñabbuyon tokoson ina tampini yimbe bee. Duum wadi, jannginoowo amen noddi Musee Maane jogiido **Sarwiis Diseen** oo. O yidi ko yo oon haalan min ko dadndata min e kon doon ñabbuyon.

Musee amen hollondirii mo e elewaaji dii, be calmondiri. Musee Maane wi'i min : « Henndu taariindu nduu, ndiyam so dam laab walla alaa, **pudi** walla leydi, fof ina soomi mborosaaji di yitere mehre waawaa yiide. Ko diin mborosaaji ngoni gaddooji rafi. Ko reenata on koo haa ndadon e diin ñabbuujji ko aadoraade dee doo gede :

- soodaade juude mon haa laaba, e kala sahaa, hade mon ñaamde ;
- soodoraade juude dee ndiyam laabdam cer ;
- labbinde haa laaba cer do coodoto-don doo ;
- reentaade woto yimbe bee fof soododaade e ndiyam ngootam dam ;
- waylude coodordam dam, haa mbaason soododaade e ngootam ;
- beydude e coodordam hee kala ko ndañ-don e caabune ;
- huutoraade saabunnde so jojji, odon coodoroo juude mon.»

Dii wasiyaaji moyyi o rokki sukaabe bee. O wi'i kadi maa o daro heen haa elewaaji dii mbadira no o wiiri nii.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

jumaa	anniya	piindi	ngam	ñiiwa
teddina	heño	y'eewtoo	yontondir	bataake
Binnjoona	tonngu	ekkorde	robine	salo
tin	toppito	lenjol	jaartira	wasiyo
estijoo	cer	huutoro	doon	siwtondirde

2. Mi tara winndanne ndee daande dow, laabi didi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje :

Sarwiis Diseen : woni sarwiis laamu toppitiido kala ko abbitii e laabal ;

pudi : woni kala ko fudata, gila e hudo haa e ledde.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haande ndee.

Ekkorde :

1. Yimbe _____ nana pompa leegal Siñcaan, sabu ina heewi bowdi.

- Sarwiis fooree
- Sarwiis diiseen
- Sarwiis desoo

2. Hikka tobii haa heewi, _____ dii na njoodi no feewi.

- tufi
- judi
- pufi

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dii e kayee am.

1. Sarwiis Diiseen, alaa cafroytoodo toon.
2. Mbaalu ñaamataa puḍi, ko rippaas tan ñaamata.
3. Yimbe Sarwiis Diiseen ina ndaroo no feewi e rafi koleraa.
4. Liggotoobe Sarwiis Diiseen njiiloto e nokkuuji hee, yeeewa so edi laabi.
5. So puḍi dii moyy'ii, ladde ndee yoodat, muumanteeji dii kaara.
6. Yimbe Sarwiis Diiseen bee na mbeltii no feewi, sabu nokku oo na tunwi.

Paamgol konngi

Mi tara winndannde ndee, mi renndina gedde gonde bannge nano e ñaamo dee, mi timmitinira de kelme godde haa wona konngol cellungol, tawa mido huutorii poofirde kaande dee.

ñawu	dadde e ñawu
sarwiis diiseen	huḍo e ledde
soodo juude maa	ñabbuuji tokoosi
puḍi	mborosaaji
leñol	toppittoo laabal ngal

Paamgol winndannde ndee Tonngude taye winndannde

Mi janngat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne dee e kayee am.

Naamnal 1 : Hol kaaloowo, e winndannde hee, ko yowitii koo e laabal ?

Naamnal 2 : Hol to o liggotoo ?

Naamnal 3 : Hol to mborosaaji dii ngummortoo ?

Naamnal 4 : Hol no pot-den soodoraade juude men ?

So mi gasnii, mi tonnga taye'ire dimmere winndannde ndee, mi yaltina konngol burngol heen wadde faayiida ngol.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi nayi celluḍi, tawa mido huutorii poofirde kaande dee. E diin konngi, mi haala so nokku amen na laabi walla laabaani.

Hakkeeji neddo jeyaado e leydi

Hikka, wote ina foti wadeede e Senegaal, leydi men ndii. Ko duum wadi rajooji e teleeji dii ina kaala heen, ndartinaani. Jeewte ina mbaadee do woni fof. Hannde Madam Kan ko pellitdo jannginde Maari e Faati hakkeeji jeyaado e leydi. Omo yidi anndinde be wonde **biyleydi** kala na jogii **hujjaaji**, jogii fotdeeki, hay so o wonii suka. Ko dum doo o wasiyii be :

- weeytaare e mijooji mon, ko dum hakke mon ;
- kaalee walla mbinndee mijooji mon, kono tawa on tooñataa hay gooto ;
- nganndee ko moyyi do hakkeeji mon puddii e do di kaadi ;
- odon mbaawi hollirde mette mon, so on mbeltaaki e ko pawa-don, kono noon wonaa no weli on fof mbaadiron dum ;
- odon mbaawi sosde pelle, kono yo taw ina fawii e laawol ;
- nganndee kadi, ko moyyi, wonde so on ndaani duubi sappo e jeetati tan, on njontii winnditaade e binndol wootoobe ;
- nganndee kadi wonde laamu leydi na foti on jannginde haa ndaani duubi sappo e joyi, famdi famdi ;
- nganndee ne, odon njogii hakke e laamu daraade e cellal mon ;
- dañde kadi nokkuuji do mbeeytin-don pittaali mon, ko e hakkeeji mon jeyaa haa jooni.

Duum ko laawol rokki dum kala suka.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

yeewtindo	wona	kambe	aamde	yejjit
siwtondir	bataake	jinnaado	liggoroo	aaye
wasiya	enternet	anniya	ngonka	fof
faggo	Binnjoona	besngu	fanjan	dingiral
jabbal	walla	fedde	woyndu	soklude
rew	ngonka	kambe	biyleydi	taalibe
fotde	mofyin	maslahaa	oon	yettu

2. Mi tara winndannde ndee daande dow, laabi didi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje :

biyleydi : woni jibinaado e leydi, o jeyaa heen ;

hujjaaji : woni ko neddo oo haandi, hakke makko, ko o jeyi e leydi makko.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haannde ndee.

Ekkorde :

1. Ina haani _____ fof rokkee hakke mum.
2. Hay gooto fotaani dawde neddo _____ mum.
3. _____ reeni laabal leydi.
4. _____ keewdi nattii sabu yooro.

- pudu
- Sarwiis diiseen
- biyleydi
- hujjaaji

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dii e kayee am.

1. Neddo ina foti anndude hujjaaji mum, daranoo di.
2. Biileydi kala ina foti janngude.
3. Mo anndaa hujjaaji mum booyat fuuntude.
4. Biileydi ko mo jibinaaka e leydi, kadi o jeyaaka heen.

Paamgol konngi

Mi tara konngi dii, mi feewtina di haa di peewa, mi waanjitoo di e kayee am.

1. leydi - Sukaabe - mumen - nana - hujjaaji - njangga - bee - jeyaabe - e.
2. dum - walla - So - kaalaa - dum - a - weltaaki - mbinndaa.
3. totte - yimbe - Yo - mu'en - hujjaaji - bee.
4. toppitaade - noon - sukaabe, - laamu - ndee - Ngannden - haani - jande nguu - ina.

Paamgol winndannde ndee Tonngude winndannde

Mi janngat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne dee e kayee am.

Naamnal 1: Hol no neddo biileydi foti wadde, so jogiima miijo ?

Naamnal 2 : Hol ko neddo waawi wadde so woodii ko metti dum ?

Naamnal 3 : Hol sahaa mo suka waawata jeyeede e woote ?

Naamnal 4 : Hol mo defii toppitagol jande sukaabe ndee ?

So mi gasnii, mi tonnga winndannde ndee e konngi joyi e kayee am.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi sappo celludi, tawa mido huutorii poofirde kaande dee. E diin konngi, mi hollira e yamiroore hol no neddo wadata haa huutoroo hujjaaji mum.

Winndanne 22

Wuurde e jam

So a yidii wuurde e jam, a wadat fotde hakkunde maa e hoddiibe maa. Ngam duum doon noon, ada foti :

- wadtude hakkille e koddigal moyyal e nokku hee ;
- horsinde hoddiibe maa, daccaa be ndeeya ;
- joganaade hoddiibe maa nehdi e yankinaare ;
- horsinde mawbe bee, nananaa be, kam e sukaabe bee e famarbe-doole bee ;
- hormaade fof'en, to haala yoo to badal, mbaasaa yennude walla yattaade ;
- maslondirde e yahondirde e mumen ;
- nanngondirde ma e hoddiibe maa bee ;
- udditande yimbe bee hoore maa haa be cuus maa ;
- jabande yimbe bee ko be ngoonjini, tinaa do be njeyaa kala, so won to aada yoo to politik, ekn. ;
- doftaade kadi taariindi ndii ;
- waasde rufde mbuuwri e mbedda hee, walla tunwinde damal galle janano ;
- doftaade jawdi laamu e kala ko fof'en ndenndi ;
- jeyeede e golle nokku oo, ko wa'i no hirjinde e won ñabbuuji, rokkirde yiifam, ekn ;
- wallude burbe famdude bee e jande mumen ;
- jeyeede e wadoobe kermesuuji, magooji e nokku hee, e ko nanndi heen ;
- jogaade sutura, e muñal, ngonaa kadi jaafotoodo.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

yellita	fota	gooto	foofde	junngo
toon	men	besngu	woote	beydu
jannginde	wallita	hakkeji	leñol	kala
jaara	daranoo	jokkita	resnda	yontondira
saabunnde	alluwal	gootol	coodondira	lawyu
tiidnaade	yeewtida	ñabbu	ñawu	kalbe
puɗanteeri	dada	timmitina	sutura	siiwre

2. Mi tara winndannde ndee daande dow, laabi didi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje :

horsinde : woni yidde no feewi ;

maslondirde : woni etaade faamondirde, nanondirde tawa wondaani e mettere.

Huutoraade helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haannde ndee.

Ekkorde :

1. _____ hoddiibe maa, ina adda jam.

- hersinde
- horsude
- horsinde

2. So a yidii jam, pot-daa ko
_____ e wondiibe maa.

- maɓɓondirde
- maslondirde
- mallondirde

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dii e kayee am.

1. Horsinde Sammba wadi haa kala ko o wi'i mi, mi yobtoo.
2. Maslondirde ina usta cehilaagal.
3. Maa mi nattu maslondirde e makko, sabu o meedaa kam y'eewoyde.
4. Ada foti horsinde mo teddinaani mawbe.

Paamgol konngi

Mi tara konngi dii, mi feewtina di haa di peewa, mi waanjitoo e kayee am.

leegal - foti - bee - Ada - ndenndu-daa - horsinde - be.
weltaaki - So - walla - a - majjum - mbinndaa - kaalaa - e.
walla - Hoddube - renndube - maslondirde - poti - ko.
mbeddaaji - rufde - e - Ndeento-dee - hee - mbuuwri.

Paamgol winndannde ndee Tonngude winndannde

Yimbe burbe heen teskinaade bee, ko wadi koo, do dum wadi e no dum yahri fof.
Mi jannat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne dee e kayee am.

Naamnal 1 : Hol be jidfo jam foti hollude nehdi e yankinaare ?

Naamnal 2 : Hol ko saabii jidfo jam ina foti udditde hoore mum e wodbe ?

Naamnal 3 : Hol ko holliri wonde jogaade yurmeende ko e wasiyaaji hee jeyaa ?

Naamnal 4 : Hol ko njannu-daa e wasiyaaji jowitiidi dii e no koddigal
foti waade nii ?

So mi gasnii, mi tonnga winndannde ndee e konngi joi e kayee am.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi sappo celludi, tawa mido huutorii poofirde kaande dee. E diin konngi, mi anndina heen no nedfo wadata haa o hodda e jam e yimbe leegal bee.

Winndannde 23

Toppitaade rafaabe bee

‘Do nokku amen dōo, ina wadī suka gorko gooto baawdo janngude. O wi’etee ko Waali, kono o sellaani. Sukaabe bee ina **njalkita** mo, ebe noddira mo Juuta-korle. Wadī sahāa gooto, Waali wirtii dō damal lekkol amen. Sukaabe bee ndogi, bee heen ngoni e wullude, beya kadi ina njalkita mo. Waali tikki, woni e **wernaade** be kaay’e. Direkteer lekkol oo e jannginoobe wodbe bee mbaadi feere haa o yalti dingiral lekkol ngal. Nde min naatti kalaas amen, madam oo mettini no feewi e no sukaabe bee mbaadatnoo Waali nii. O wi’i yo min nganndu wonde be cellaani bee ko yimbe no amen nii. ‘Be ngondi tan ko e rafi hoore. Caggal duum, madam oo woni e waajaade min, o wi’i :

- odon poti horsinde be ;
- njabon wonde be mba’aani no mon nii, njaggiron be noon ;
- ndaro-don e ndeenka mabbe ;
- mbaason noddinde be inde jalkitirde ;
- mbaason riddude be walla wernaade be kaay’e ;
- ndokkon be ñaamde e comci, so waawii wonde ;
- so odon kaalda e mabbe, teeyon, kedto-don be, etee mbaason be fuuynude ;
- ngondiron e mabbe neddaagal, mbaason jaggirde tan ko be sukaabe walla haangaabe ;
- mballon be e golle mabbe, so waawii wonde.

Madam gasniri : « Rafaabe hakkille bee ko yimbe ñawbe. ‘Be poti ko naweede lopitaal, be cafree no ñawbe wodbe bee nii. ‘Be poti ko yideede e horsineede.»

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

hoddiibe	nguurndam	hormaade	badal	nokku
horsinde	leydi	mbuuwri	fotde	wasiya
hujjo	fof	hodde	mette	suus
reena	besngu	fotde	rajooji	feññina
werno	yood	nanan	jahondiral	kodki
moyfu	lekki	naange	yellit	yontondir
piindi	alluwal	robine	kuutorgal	laaroyde

2. Mi tara winndande ndee daande dow, laabi dīdī, tawa ko e taro regiingo

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje :

wernaade : woni werlaade walla weddaade huunde ;

njalkita : woni mbonnita, tooña walla puuyna.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dīi, mi waanjitoo dī e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haande ndee.

Ekkorde :

1. Yimbe be mbaawaa seertude poti ko _____.
2. Musee amen wi'i emin poti _____ yimbe ustoraabe terde.
3. Elewaaji dīi potaani _____ kurjuru e nder woyndu lekkol hee.
4. So odon _____ mo on nganndaa ina waawi addude hare.

- wernaade
- njalkita
- maslondirde
- horsinde

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dii e kayee am.

1. Baaba ina foti wernaade kaayitaaji mum di ngalaa nafoore.
2. Sehilaabe makko nana njalkita moorol makko joodngol ngol.
3. So rewbe pittii poti wernaade kurjuru oo ko e damal galle.
4. Yimbe wuro bee nana njalkita laamdo keso oo.

Paamgol konngi

Mi waanjitoo konngi dii e kayee am, tawa mido timmitinira di kelme kaande jahdufe e alkule dee.

1. Innde nde sukaabe bee noddirta mo sellaani oo ...
a) ko innde gidli. b) ko innde ngañgu. c) ko innde jalkitgol.
2. Juuta-korle ko suka gorko
a) daɓɓo. b) butto. c) njool.
3. Wondube e rafi hoore bee ina poti.....
a) jalkiteede. b) rokkeede gedal. c) dogeede.

Paamgol winndannde ndee Tonngude winndannde

Mi janngat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne dee e kayee am.

Naamnal 1 : Hol ko hebi Waali ?

Naamnal 2 : Hol ko wadi mo sellaani fotaani jalkiteede ?

Naamnal 3 : Hol no gondudo e rafi hoore foti wallireede ?

So mi gasnii, mi tonnga winndannde ndee e konngi joyi e kayee am.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi sappo celludi, tawa mido huutorii poofirde kaande dee. E diin konngi, mi anndina heen no yimbe be terde mumen njakki bee poti wallireede e nder renndo ngoo.

Winndanne 24

Kabaruuji

Jaaynirgal ko gollorgal keewngal faayiida e nder tottirgol kabaruuji. Wuro ngoo ina heewi nokkuuji jaaynirdi. Jaayndeeji dii, teleeeji dii, rajooji dii, tufle enternet dee, fof ina poodondira waawde habrude. Gedel heen kala ina yidi adaade e gite walla e noppi yimbe. Ko duum wadi, enen huutortoobe dum bee ne, eden poti faamde wonde :

- kala nde ngon-den e janngude jaaynde, walla hedaade rajo, walla yeebde tele, walla wiiftude e enternet hee, woto njejjiten woni faandaare majje tan ko foodtude hakkillaaji men ;
- hade men naatde e huunde, yo en laabe mbele ko dum goonga, aldaa e cadeele ;
- woto kaaden tan e jaaynirgal gootal ;
- yo en labbitin kabaruuji dii e jaayndeeji keewdi ceertudi, njeeben teleeeji keewdi, kedo-den rajooji keewdi, mbidten e tufle enternet keewde ;
- ndokken faayiida won e jeewte e humpitooji badooji e teleeeji hee ;
- yo en njuurnito ko teleeeji e rajooji dii **ndobintoo** koo e leñol hee, so dum won naamne, walla joljole.

E nder wuro hee, jaaynirde dee ina keewi, tee ina ceerti. Neddo ina waawi hebde heen kabaruuji e fannuuji keewdi. Edum jeyaa e ko findinta biileydi'en bee.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

nanngondiral	yamirde	yooda	nawa	hedo
gidli	henndu	yidde	sellaani	politik
koddiido	jahondiral	joodo	suusa	taariindi
jalkitde	kodki	luukde	aada	horsinde
foofto	haayde	renndu	hormaade	laamdo
teddinde	codoowo	liggeey	robindo	wondude
reena	kono	weeytina	soododoo	besngu

2. Mi tara winndannde ndee daande dow, laabi didi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firooji majje :

jaaynirgal : woni nokku walla kuutorgal, ko sarirtee kabaruuji e humpitooji ;

ndobintoo : woni njiiloo kabaruuji ndentina di.

Huutoraade helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haannde ndee.

Ekkorde :

1. Tele ko _____ burngal mawnude e leydi hee.

- paaynirgal
- taaynirgal
- jaaynirgal

2. Kabaruuji di be _____ dii ina poti yuurniteede.

- tobindoo
- mobindoo
- ndobintoo

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dii e kayee am.

1. Jaaynirgal ngal jolii e oto hee.
2. Be ndobintoo kabaruuji maabbe ko nder jehreeji, lekkolaaji e otooji.
3. Jaayndiyanke oo e mawdo mum ndobintoo ko butaali e cammeeje.
4. Jaaynirgal manngal e nder Ndakaaru feññinii gakkere ndiyam.

Paamgol konngi

Mi waanjitoo konngi dii e kayee am, tawa mido timmitinira di kelme kaande jahdude e alkule dee.

1. ina jeyaa e nokkuuji cargol kabaruuji.
a) surnaal. b) tele c) suudu.
2. Rajo
a) yeebete. b) janngete. c) hedete.
3. Nokku cargol kabaruuji fof yidi ko
a) heedde caggal. b) yande. c) ardaade.

Paamgol winndannde ndee Tonngude winndannde

Mi janngat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne dee e kayee am.

Naamnal 1 : Hol ko foti yuurniteede ?

Naamnal 2 : Hol do kabaruuji keewdi, e nder fannuuji keewdi, kebetee ?

Naamnal 3 : Hol ko rajooji dii e teleeji dii yettata e yimbe hee ?

So mi gasnii, mi tonnga winndannde ndee e konngi joyi e kayee am.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi sappo celludi, tawa mido huutorii poofirde kaande dee. E diin konngi, mi anndina heen e yamiroore no neddo wadata haa o huutoroo kabirde jaaynirde dee.

Hol no ndeentorto-don e enternet

Enternet ko ko huuɓtidini aduna, tee fof'en kuutortoo dūm. Nani e birooji hee, nokkuuji golle dīi, mbeddaaji yoo galleeji. Ina adda kabaruuji baɗɗi faayiida, kono ina waawi bonnude ko heewi kadi. Duum waɗi, mido wasiyoo on dūm dōo :

- yahru seese e ko nji'aton, e ko nanaton, walla njanngaton koo e enternet fof ;
- mbaawee yeewtindaade, haa mbaason **daayneede** e kabaruuji bonnooji jaltinteedi dīi, kam e nate de njoodaani yeewde ;
- ndeento-dee **pitti** di lalnane-don dīi. Ko yimbe haralleebe ngoni heen, ina ngolloroo dūm ;
- mbaɗtee hakkille kadi e ko naatnaton koo e enternet, sabu heewbe ina mbaawi hebde heen.
- woto loowee e enternet ko waawata bonnande janano ;
- ndeento-dee kadi kala ko oɗon mbinnda walla kaala e enternet.

Enternet ina yaawri jaaynugol kabaaru nde dūm soklaa ndee. So tawiino ko saaktude kabaruuji nuundudi tan ummini dūm, ndeen enternet wonata ko huunde moyyere no feewi. Kono ko yi'etee koo, tee dūm faayni yimbe fof, woni geɗe bonde de dūm hollirta dee, kam e kabaruuji di nuundaani di dūm yawtinta dīi. Ko duum waɗi, yimbe ina poti reentaade no moyyi e kuutoragol karalle kese hannde dee.

Taro regiingo

1. Mi tara kelme gonde dee e ndee doo haatumeere.

jam	hodde	nanande	hormaade	jahondiral
suusa	ñoomre	goonɗina	aada	taariindi
jaambaaro	liggeey	janɗe	mago	kermes
sutura	wernaade	famarbe-doole	nelaado	findina
golle	neemitii	jinnaabe	rajooji	juumii
jaaynirgal	yimbe	ngoyfa	kabaaru	daccere
huunde	njuumri	ɗanaa	moyfere	boggee

2. Mi tara winndannde ndee daande dow, laabi didi, tawa ko e taro regiingo.

3. So mi juumii walla mi saggii, mi fada mi saggitee, mi janngitoo.

Kelmeendi

Firo kelme

Mi tara kelme dee, kam e firoomi majje :

daayneede : woni fuunteede ;

pitti : woni peeje bonde lelnanaade neddo walla kullel.

Kuutoragol helmere e nder konngol

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo di e kayee am, mi jokkitira konngol fof helmere haannde ndee.

Ekkorde :

1. Enternet ina heewi hannde _____ baawdi lorde neddo.
2. Liggotoodo e _____ binndol ina foti waawde celluka.
3. Elewaaji dii _____ ko kabaruuji jowitiidi e winndannde taarik.
4. Yimbe dowri ina keewi _____ e sahaa wooteeji.

- daayneede
- jaaynirgal
- pittii
- ndobintoo

Ko roondii maanaa / ko roondaaki maanaa

Mi tara konngi dii, mi waanjitoo doondiidi heen maanaa dii e kayee am.

1. Ko pittu bondi madaa haa fowru nduu jaggaa.
2. Karallo ina foti jafde daayneede e liggeey mum.
3. Pitti di neddo tini ina keewi jaggude dum.
4. Tiiddo junngo ina foti daayneede haa kaalis mum naftoree.

Paamgol konngi

Mi tara konngi dii, mi feewtina di haa di peewa, mi waanjitoo e kayee am.

1. aduna - fof - nani - hannde - e - oo - Enternet.
2. e - kabaruuji - enternet - ngoni - ko - keewdi - leyfi.
3. en - noon - kabaruuji - ndeento-dan - majjinooji.
4. koo - e - a - hakkille - e - ko - enternet - wadatat - naatnataa.

Paamgol winndannde ndee Tonngude winndannde

Mi jannat winndannde ndee, mi jaabtoo naamne dee e kayee am.

1. Naamnal 1 : Hol no yimbe golloobe e enternet bee mba'i ?
2. Naamnal 2 : Hol ko wadi neddo ina foti reentaade enternet ?
3. Naamnal 3 : Hol ko holliri, e winndannde ndee, wonde enternet ina hulfina yimbe bee ?
4. Naamnal 4 : Hol ko njaggu-daa e wasiyaaji paatudii dii e no enternet reentortee ?

So mi gasnii, mi tonnga winndannde ndee e konngi jeegom e kayee am.

Tafgol winndannde

Mi winnda e kayee am winndannde nde konngi sappo celludi, tawa mido huutorii poofirde kaande dee. E diin konngi, mi anndina heen e yamiroore no neddo wadata haa dada e bone enternet.